№ 126 ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 11

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 11 № 126

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի. առանձին համարները ամեն տեղ 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օր'րից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եղբայրները և քոյրերը խորին վշտով յայտնում են ազգականներին, ծանօթներին, ընկերներին և ծառայակիցներին իրանց Թանկագին և անփոխարինելի եղբօր բժշկապետ՝

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՏԷՐ-ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի է ունեցել Վարշավայում մայիսի 3-ին, երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ և խնդրում են շնորհ բերել կիրակի, յունիսի 11-ին, Վանքի աւագ եկեղեցին ներկայ լինելու պատարագին և հոգեհանգստին:

Պատարագը կըսկսվի $10^1/_2$ ժամին, իսկ հոգեհանգիստը՝ 12-ին: (շ.կ.) 2—2

Ազգագրական Հրատարակչական Ընկերութեան Վարչութիւնը

յայտնում է, որ կիրակի, յունիսի 11-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին Գիւղատնտեսական Ընկերութեան դահլիճում նշանակված է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ուր կայանալու է Ազգագրական Հրատարակչական Ընկերութեան փակումը և

Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան բացումը

ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Վարչութեան զեկուցումը Ազգագրական Հրատարակչական Ընկերութեան գոյքերի և դրամագլխի մասին՝ որ անցնելու են Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան գործադիր և պատուաւոր անդամների, ինչպէս և բոլոր պաշտօնավոր անձերի ընտրութեանը:

(շ.կ.) աա Նախագահ՝ Ա. Մելիք-Ազարեան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կաթուղիկոսի կօնդակը. Ինչու չէ աջողվում. Վերջին տեղեկութիւններ. Դրութիւնը Երևանում. Թիֆլիսի լիազօրների ժողովը. Պատգամաւոր Այվազեանը. Ովքեր են քննվողները. Բագուի. և նահանգի Թուրք ընտրեալները. Զուլհակութեան արհեստանոց. Հարցապնդում ռոտմիստր ֆօն Սեվերսին. Ադմինիստրացիան մինիստրութեան դէմ. Քրդական գաղանութիւնները հայ գիւղական շրջանում. Նամակ Մօսկվայից. Իաշնակցութիւն և Ներսիսեան դպրոցը. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԿՕՆԴԱԿԸ

ՄԿՐՏԻՉ ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անճառանելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթուղիկոս Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նախամեծար աթոռոյ Արարատեան առաքելական մայր եկեղեցւոյ սրբոյ կաթուղիկէ Էջմիածնի գերապատիւ առաջնորդաց հայոց Ռուսաստանի հայրապետական օրհնութեամբ յայտնում եմ՝

Ի հետևումն մայիսի 10-ի, Թ. 549 Մեր Կոնդակի՝ տալիս ենք Ձեզ սոյն Հրահանգը, պատուիրելով ծանուցանել ժեմիդ ժողովրդին ու եկեղեցական վարչական հաստատութիւններին ի կատարումն:

ՀՐԱՀԱՆԳ

1. Առաջիկայ օգոստոսի 15-ին գումարուելու է Ռուսիայի սահմաններում ապրող հայ ժողովրդի ընտրեալ պատգամաւորների Կեդրոնական Ժողովը:

2. Ռուսահայոց եկեղեցական պատգամաւորական այդ Ժողովը կազմուելու է որոշ ընտրողական շրջանների ժողովրդի ընտրած պատգամաւորներից:

3. Այս պատգամաւորներին ընտրելու համար իւրաքանչիւր ընտրողական շրջանում պատուիրակների ժողով է գումարուելու մինչև յուլիսի 15-ը: Պատուիրակների ժողովների բացուելու օրը, այլ և ժողովատեղը որոշում է մերձաւոր Հոգևոր իշխանութիւնը՝ պատուիրակների ընտրութիւնը կատարուելուց յետոյ՝ աչքի առաջ ունենալով ժողովրդի յարմարութիւնը. այդ օրուայ և ժողովատեղի մասին վաղօրօք (առ նուազն երկու շաբաթ առաջ) պիտի յայտարարէ ժողովրդին լրագրութեամբ, թերթիկներով կամ ծանուցումներով:

4. Պատուիրակների ժողովները կազմուելու են իւրաքանչիւր համապատասխան ընտրողական շրջանի բոլոր ծխական եկեղեցիների (կամ աղօթատների) ընտրած պատուիրակներից: Մինչև 1000 հոգի ժողովուրդ ունեցող իւրաքանչիւր եկեղեցի ընտրում է մի պատուիրակ. իսկ 1000-ից աւելի ժողովուրդ ունեցող եկեղեցիները իւրաքանչիւր 1000-ի համար մի մի պատուիրակ են ընտրում (վերջին 1000-ը կարող է լրիւ չլինել, սակայն ոչ պակաս 500-ից): Պատուիրակների ժողովը կանոնաւոր է համարւում, եթէ ներկայ է բոլոր ընտրուած պատուիրակների կէսից աւելին:

5. Պատուիրակների ընտրութեանը պէտք է ձեռնարկել սոյն հրահանգը ստանալուց անմիջապէս յետոյ: Ընտրութիւնը կատարելու են ծխական ժողովները, որոնց ընտրելու իրաւունքով մասնակցելու իրաւունք ունին նոյն եկեղեցու (կամ աղօթատան) 21 տարին լրացրած բոլոր ծխականները. գումարուելիք ծխական ժողովի մասին եկեղեցու քահանաները պարտաւոր են լրագրութեամբ, թերթիկներով և թէ եկեղեցում բերանացի ծանուցումներ անել: Առաջին անգամ ժողովը կանոնաւոր է համարւում եթէ ներկայ է իրաւասու ծխականների գոնէ $^1/_5$ մասը. իսկ երկրորդ անգամ որքան էլ որ լինի ներկայ ժողովականների թիւը:

6. Պատուիրակների իւրաքանչիւր ժողով Կեդրոնական Ժողովին մասնակցելու համար պատգամաւորներ է ընտրում իւր ընտրողական շրջանի հայ ազգաբնակութեան թուի համեմատ:

Ծանօթ.—Թէ որո՞նք են ընտրողական շրջանները, որտե՞ղ են լինելու պատուիրակների ժողովատեղիները և թէ ո՞ր շրջանից քանի՞ պատգամաւոր է ընտրուելու՝ ի նկատի ունենալով, որ մօտաւորապէս իւրաքանչիւր 2000 հոգուց մի պատգամաւոր է լինելու՝ այդ մասին տես յօդ. 10:

7. Թէ պատուիրակ, թէ պատգամաւոր կարող են ընտրուել նաև նոյն ծխական եկեղեցուն կամ ընտրողական շրջանին չպատկանող անձեր: Իւրաքանչիւր իրաւասու ծխական, պատուիրակ և պատգամաւոր կարող է ունենալ միայն մէկ ձայն:

8. Կեդրոնական Ժողովը, իբրև Ռուսահայոց եկեղեցական գործերի կարգադրիչ և տնօրէն կարող է իւր քննութեանը ենթարկել և որոշումներ տալ Ռուսահայոց բոլոր եկեղեցական գործերի վերաբերմամբ: Կեդրոնական Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանի առաջ դնում ենք իբրև անյետաձգելի կարևորութիւն ունեցող խնդիրներ՝ դպրոցական, տնտեսական գործերը և թեմական ժողովները կարգաւորելու հարցերը:

9. Սոյն հրահանգը գործելու է մինչև Կեդրոնական Ժողովից հաստատուն Կանոնադրութեան մշակումը և վաւերացումը:

10 ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐ	ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱՏԵՂԻՆԵՐ	ԸՆՏՐԵԼԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ԹԻՒԸ
1) Նոր-Նախիջեւանի եւ Բեսարաբիայի թեմը	Նոր-Նախիջևան քաղաք	1.
Աստրախանի թեմ		
2) Հիւսիսային Կովկաս, Սև-ծովեան շրջան և Դաղստանի հիւսիսային մասը (Պետրօվսկ...)	Պետրովսկ (?)	1.
3) Աստրախան քաղաքը և Թեմի մնացած մասը:	Աստրախան	1.
Շամախու թեմ		
4) Բագու, Դերբենդ, Ղուբա քաղաքները շրջակայ գիւղերով ու արուարձաններով, այլ և Լենքօրանի (Ղարաբաղի Թեմ) ու Ջաւադ գաւառները.	Բագու	2.
5) Շամախու և Գեօկչայի գաւառները՝	Շամախի	1.
Ղարաբաղի թեմ		
6) Շուշի քաղաք և գաւառ	Շուշի	4.
7) Զիւանշիրի գաւառ	Որոշում է մերձաւոր Հոգևոր իշխանութիւնը	1.
8) Ջիբրայիլ կամ Կարեագինեան գաւառ		1.
9) Նուխու և Արէշի գաւառները	Նուխի, կամ որոշում է մերձ. հոգ. իշխանութիւնը	2.
Թիֆլիսի թեմ		
10) Թիֆլիս քաղաք և գաւառ	Թիֆլիս	4.
11) և 12) Բորչալուի գաւառը մերձ. հոգևոր իշխանութիւնը բաժանելու է երկու մօտաւորապէս հաւասար ընտրողական շրջանի, իւրաքանչիւրին մի մի ձայն յատկացնելով և որոշելով պատուիրակների ժողովների տեղերը:		2.
13 և 14) Գորու, Դուշեթի, Թիօնէթի, Թելաւի և Սղնախի գաւառները ու Զաքաթալի շրջանը մերձաւոր հոգևոր իշխանութիւնը բաժանելու 2 մօտաւորապէս հաւասար ընտրողական շրջանների՝ իւրաքանչիւրին մի մի ձայն յատկացնելով և որոշելով պատուիրակների ժողովատեղին:		2.
15) Ախալցխա քաղաք և գաւառ.	Ախալցխա	1.
16) Ախալքալաք քաղաք և գաւառ.	Ախալքալաք	3.
17) Բաթումի, Արդուինի և Սուխումի շրջանները և Քութայիսի Նահանգ	Բաթում	1.
18) Գանձակ քաղաք և գաւառ.	Գանձակ	2.
19) Ղազախ քաղաք և գաւառ.	Որոշում է հոգ. իշխանութիւնը	2.
Երեւանի թեմ		
20) Երևան քաղաք և գաւառ.	Երևան	3.
21) Ալէքսանդրօպօլ քաղ. և գաւառ.	Ալէքսանդրօպօլ	7.
22) Հին-Նախիջևանի քաղաք և գաւառ.	Հին-Նախիջևան	2.
23) Շարուր-Դարալագեազ գաւառ	Որոշում է հոգ. իշխանութիւնը	1.
24) Նոր-Բայազէտ քաղաք և գաւառ.	Նոր-Բայազէտ	4.
25) Սուրմալու գաւառ.	Իգդիր	1.
26) Էջմիածնի գաւառ.	Վաղարշապատ	4.
27) Կարս քաղաքը և Նահանգը հոգևոր իշխանութիւնը բաժանում է ընտրողական շրջանների. որոշում է պատուիրակների ժողովների տեղը և բաշխում ընտրելի 4 պատգամաւորների ընդհանուր թիւը համեմատ իւրաքանչիւր ընտրողական շրջանի հայ ժողովրդի թուի:		4.
28) Զագամոր կամ Զանգեզուրի գաւառ.	Որոշում է մերձ. հոգևոր իշխանութիւնը	3.

Ընդամենը վաթսուն պատգամաւոր

Իսկականի վրայ Նորին Վեհափառութեան սեփական ձեռքով ստորագրուած է

ՄԿՐՏԻՉ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ
Ամենայն Հայոց

7 յունիսի 1906 թ.
Ըստ Տոմարիս ՌՅԾԵ.
Մեր հայրապետութեան ԺԳ-րդ տարին
Արարատեան Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնում
Վաղարշապատ
Թ. 693.

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԷ ԱՋՈՂՎՈՒՄ

I

Մենք սրտի խորին կսկիծով պարտաւոր ենք յայտնել, որ մեր երկրի զանազան մասերում յուզված են մտքերը այն տխուր դէպքերից, որոնք տեղի ունեցան նորերս Շուշու, Երևանի, Սուրմալուի, Կարսի, Գանձակի, Զանգեզուրի և Ղազախի գաւառների շրջաններում:

Եւ ինչպէս չը յուզվեն, երբ այդ տխուր դէպքերին կից երևացել են դաւադրութիւնների կամ պրօվօկացիայի մի շարք քստմնելի փորձեր:

Տխուր դէպքերին իբրև ուրոյն դէպքերի կարելի էր չափազանց մեծ նշանակութիւն չը տալ և աշխատել նրանց կղզիացնել և սահմանափակել, թոյլ չը տալով որ նրանք ազդեցութիւն ունենան իրանց շրջավայրում:

Բայց երբ պարզվում է, որ եղած դէպքերը յաճախ միայն առիթներ են դաւադրական նպատակներ առաջ տանելու համար և ուրեմն նրանք միայն նախերգանքներն են մի դժոխային ողբերգութեան, այն ժամանակ հասկանալի է դառնում անհանգիստ տրամադրութիւնը, որ առաջ է եկել հասարակութեան մէջ:

II

Ներկայումս տեղական վարչութիւնը մեզ աշխատում է հաւատացնել, որ նա ինքը ցանկանում է խաղաղացնել երկիրը և չէ համակրում ընդհարումներին:

Բայց նոյն վարչութիւնը չէ կարողանում այնպիսի գործունէութիւն ցոյց տալ, որ իսկապէս խաղաղութիւն հաստատվէր երկրում և յաճախ նա միայն յուսահատեցնում է ժողովրդին իր անհեթեթ և հակասական կարգադրութիւններով:

Վարչութիւնը լաւագոյն դէպքում հանդիսատեսի դեր է ստանձնել իբր վրա և տխուր դէպքեր պատահած ժամանակ նա զբաղված է միայն այն բանով, որ մի որ և է արձանագրութիւն կամ զեկուցում պատրաստված լինի վերին ատեանը ուղարկելու համար: Երբ այդ ձևակերպութիւնը կատարված է, ամեն բան համարվում է կարգի բերված, ամեն պարտաւորութիւն կատար ածված: Նա ոչ ոքի կողմ չէ բռնել, նա անաչառ արձանագրել է:

Իսկ եթէ ուշադրութեան առնենք այն ծախու և ստոր անձնաւորութիւններին, որոնցով լիքն է տեղական վարչութեան գաւառական խաւերը, այն ժամանակ հասկանալի կը դառնայ թէ ինչու այնքան քիչ հաւատ է մնացել ժողովրդի մէջ դէպի տեղական վարչութիւնը:

III

Մի հարց զբաղեցնում է շատերին ներկայումս: Այդ այն է, թէ ով է ներշնչում, մնդրում և պահպանում զանազան տեսակ դաւադրութիւնները:

Եթէ տեղական վարչութիւնը, իսկապէս, չէ համակրում դաւադրութիւններին և ցանկանում է խաղաղութիւն հաստատել երկրի մէջ, ինչու նա միջոցներ ձեռք չէ առնում մերկացնելու այդ դաւադրութիւնները, լոյս աշխարհ հանելու չարամիտ գործողներին, պրօվօկատորներին:

Եթէ տեղական վարչութիւնը եռանդով ձեռք զարկէր զանազան տեսակ դաւերի և չարամտութիւնների մերկացնելուն և նրա հեղինակների հալածելուն, անկասկած, շատ շուտով կը սկսէր մաքրվել մթնոլորտը և ստոր մեքենայութիւնների դէպքեր կը սկսէին անհետանալ հօրիզոնից:

Թուղէ վարչութիւնը հետևում է «չարին մի հակառակիր» սկզբունքին, բայց այն ժամանակ նա բարձրաձայն այդ պէտք է յայտարարէ և յամենայն դէպս դա դեռ պէտք է միւս կողմից մեզ ցոյց տար թէ իրաւունք ունի «հակառակել բարիին»:

IV

Մենք ներկայումս անց ենք կացնում շատ լուրջ շրջան:

Ամեն օր մեզ հայերիս լուրեր են բերում, որ նկատվում են համախմբումներ Թուրքերի մէջ և պատրաստութիւններ այն տարրերի մէջ, որոնք անցեալ տարի առաջ բերին սարսափելի աւերումներ և կոտորածներ մեր երկրում:

Ինչո՞ւ համար են այդ պատրաստութիւնները:

Մեզ կասեն, թէ դրանք այն նպատակով են, որ կարող լինեն դիմադրելու և պաշտպանվելու, երբ յարձակումներ տեղի ունենան հայերի կողմից:

Մենք բնական ենք համարում երկիւղը երկու ազգերի համար էլ. բայց չենք կարող հաշտվել այն դրութեան հետ, որ մենք երկու հարևաններս անկեղծ հաշտութիւն ու խաղաղութիւն ենք ցանկանում և անկարող ենք միմեանց հաւատ ու վստահութիւն ներշնչել այն աստիճան, որ դարձեալ զգուշանում ենք միմեանցից, դարձեալ վախենում փոխադարձ դաւաճանութիւնից:

Ո՞վ է և ինչն է խանգարում մեր հաշտութեան: Ինչո՞ւ մենք միմեանց չենք հաւատում:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մենք ստացանք հետևեալ հեռագիրը.

Շուշի, յունիսի 10-ին, 3 ժամ 40 ր. ցեր.

Շուշի քաղաքի ազգաբնակութիւնը խնդրում է յայտնել Թիֆլիսցիներին, որ Շուշում հայերի և Թուրքերի միջև կապված է հաստատուն խաղաղութիւն: խնդրում ենք բոլորից ամեն ջանք գործ դնել վերջնականապէս դադարեցնելու համար հայ-թուրքական անմիտ կոտորածը:

Քաղաքագլուխ Քալանթարօվ

Գեներալ Գօլօշչապօվը ամսիս 4-ին եկաւ ու գնաց Շուշի. երեկոյեան եկաւ Խանքենդի, գիշերեց և առաւօտեան էլի գնաց Շուշի. երեկոյեան նորից եկաւ և գիշերեց Խանքենդում, իսկ առաւօտեան, ամսիս 6-ին, Խանքենդու հայերի խնդիրը ընդունելուց և բողոքը լսելուց յետոյ, յանկարծ ճանապարհվեց Աղդամ: Նրա գնալը Աղդամ անսպասելի էր, որովհետև նա երկար ժամանակ այնտեղ էր եղել: Նոյն օրը երեկոյեան նա վերադարձաւ Խանքենդի: Նա գնացել էր Աղդամ 3—4 մարդով, առանց հանդիսի, զօրքի: Վերադառնալուց յետոյ տարածվեց հետևեալը. Աղդամի բէկերը յայտնել են, որ հայերը կտրել են Ասկերանը և նեղացնում են Թուրքերին. գեներալը այնպէս հանդարտ գնացել էր Ասկերան, դիտելու, արդեօք ճշմարիտ են Թուրքերի հաղորդածը, իրօք հայերը կտրել են Ասկերանը, որպէս զի կորական միջոցների դիմէ. և նա Ասկերանը գնալով, ամեն բան հանդարտ է գտնում, ոչ մի հայ, ոչ մի բան չէ նկատվում և վերադառնում է Խանքենդի:

Բայց Թուրքերը երբ պէտք է ձեռք քաշեն իրանց այդ ճիւաղային դաւադրութիւններից, երբ պէտք է հայերի դէմ դաւեր նիւթելուց ազատ լինեն, թողնեն իրանց ընտրած այդ ամենակեղտոտ և զզուելի ճանապարհը: Այդպիսի արարքների ձեռնամուխ լինելով ցանկալի խաղաղութիւնը չի վերականգնվիլ:

Բայց կառավարութիւնն էլ երբ պէտք է թափանցի ճշմարտութեան մէջ և ըմբռնի դարձնի զգեցնող դաւադրութիւններից:

***

Երևան, 9 յունիսի

Երէկվայ գրածիս պէտք է աւելացնեմ, որ հրացանաձգութեան ժամանակ Թուրք մրգավաճառների շարքում (բախկալխանա) Թուրքերը գնդակ են արձակում ռուս օֆիցէրի վրա և փակվում իրանց խանութներում, որից յետոյ զինուորները համազարկերով գնդակահարում են 2 Թուրքի խանութներ. այդտեղ պահված Թուրքերը անվնաս են մնում: Երկու խանութի դռները ծակծկված են 30-ի չափ գնդակներով: Դրանցից յետոյ մինչև երեկոյ խաղաղ անցաւ: Գիշերը հատհատ տրաքոցներ էին լսվում:

Այսօր առաւօտեան, լուսաբացին, ժամի 5-ին, Կոնտի հայ-թուրքական մասում միանգամից սկսվեց մի այնպիսի ուժեղ հրացանաձգութիւն, որ յիշեցնում էր անցեալ տարվայ մայիսի 24-ը... Դրա թոյլ արձագանքներ եղան Շհար և Դամբրուլաղ թաղերում, որի ժամանակ ստրաժնիկները կարողացել են սպանել երկու Թուրք հրացանաձիգների և ձերբակալել մի քանիսին, խլելով նրանցից հրացանը. բազարը ամբողջապէս փակ է. յարաբերութիւնները կտրված և լարված:

Լ. Մարկոսեան

Երևան, 8 յունիսի

Այսօր առաւօտեան ժամի 11-ի մօտ կրկին վերսկսվեց հայ-թուրքական ընդհարումը սովորական տեղից—Մէյդանից: Ինչպէս միշտ՝ այս անգամ էլ սկսողները Թուրքերն էին, թէև օրեր առաջ յամառ լուրեր էին տարածում, թէ նախայարձակ են լինելու հայերը, թերևս դրանով արդարացնելու իրանց անելիքը: Առաւօտից արդէն շարժում էր նկատվում Թուրքերի մէջ. Նրանց ջանբեզարները մարակները ձեռքներին շրջում էին հայ խանութների շարքերը, և անքաղաքավարի կերպով դուրս կանչում Թուրքերին՝ հրամայելով բան չը գնել հայերից: Այս անգամ համեմատաբար աւելի շատ հրացանաձգութիւն եղաւ, իսկ զոհերի թիւը բարեբախտաբար աւելի քիչ. հայերից սպանված են 5 հոգի, վիրաւորված 5-ը, իսկ Թուրքերից 7 հոգի և վիրաւորների թիւն անյայտ, քանի որ նրանք խնկոյն տանում են իրանց թաղը: Հրացանաձգութիւնը մէկ ժամի չափ շարունակվեց թաղերում: Զօրքը բոլէտապէս հրապարակ իջաւ ու իր եռանդուն միջամտութեամբ դադարեցրեց ընդհարումը:

Լ. Մ.

Երևան, 8 յունիսի, 2 ժամ 47 րոպէ կէսօրից յետոյ.

Պ. Սամսոն Յարութիւնեանցը Երևանից ստացել է հետևեալ հեռագիրը.

«Տասը և կէս ժամին Թուրքերը կրկին անսպասելի կերպով յարձակում գործեցին հայերի վրա բազարի շրջանում: Զօրքերը արագութեամբ վրա հասան և մի քանի գալպեր տուին խռովարար շարքերի վրա, որտեղից Թուրքերը կրակում էին: Առ այժմ ցուցակագրված են 3 սպանվածներ և 5 վիրաւորներ հայերի կողմից. Թուրքերից մի փոքր աւելի են: Հայերը անվնաս հասցրին մասամբ ոստիկանատուն և մասամբ Թուրքական թաղը հայկական մասում գտնվող պարսկահպատակ Թուրքերին, նոյնպէս և երևանցիներին, որոնց թւում գտնվում էր և Մէյթի-բէգ Սուլթանօվը»:

Երևան, 9 յունիսի

Առաւօտեան ժամը 4-ից սկսվեց սաստիկ հրացանաձգութիւն քաղաքի զանազան մասերից և տևեց համարեա մինչև 6-ը: Ասում են Թուրքերը յարձակվել են մի ստրաժնիկի վրա, վերջինիս աջողվել է մէկին սպանելու: Քննիչի թարգմանից իմացանք, որ երէկվայ ընդհարման ժամանակ սպանվել են 3 հայ, 5 Թուրք, մի քուրդ և մի հրէայ. վիրաւորվել են 6 հայ, 13 Թուրք: Երէկվայ վիրաւորներից մեռել են մի հայ, երկու Թուրք և մի քուրդ: Այժմ քաղաքը հանգիստ է. խանութները փակ են: Հայերի շուկան այժմ Աղստաֆեան փողոցն է փոխվել:

Գ. Աղազադեան

Երևան, 8 յունիսի

Այսօր առաւօտեան ժամը 11-ին կրկին խօսեց վառօդը: Լրագրութեան էջերից արդէն յայտնի է, որ Թուրքերը փակելով խանութները երևի նոր ծրագիրներ էին կազմում: Միմիայն բազար էին դուրս գալիս ջանբեզարները և սպրանքները տեղափոխում իրանց թաղը: Եւ ահա սկսեցին իրագործել իրանց ծրագիրը: Նախ ուզեցան հրդեհել (կիրակի օրը) մի հայի խանութ. երբ դուռը կպել էր, զինուորները բռնեցին Թուրքին. իսկ այսօր ջանբեզարները իմանալով, որ Թուրքերից բազարում համարեա թէ ոչ ոք չը կայ, երկու դիրքերից բազարի շրջանում սկսեցին կրակել անզէն հայերի վրա: Հետևանքը եղաւ մի հայ և 2 Թուրք սպանված, վիրաւորված 5 հայ, մի Թուրք և մի քուրդ: Լասաբխանա կոչված տեղից Թուրքերը կրակելիս են եղել կօզակների և օֆիցէրի վրա, որոնք պատասխանել են Թուրքերին գալպերով

[illegible]

...լեցիայի միջոցով յանձնել է պարսից հիւպատոսին: Ասում են, որ պարսկահպատակ Թուրքերն էլ 2 հայի Նախիջի քարվանսարայում պահել են և խաղաղ ժամանակը արձակել: Գովելի է երկու կողմերի վարմունքը: Զօրքերը դուրս գալով խաղաղութիւնը վերականգնեց: Խանութները փակ են. շուկայում ոչ ոք չէ երևում:

—

Երևան, 9 յուն. 9 ժ. 40 ր. կէսօրից յետոյ.

Այսօր, առաւօտեան 4-դ ժամին Թուրքերը հրացանաձգութիւն սկսեցին երեք զանազան կողմերից: Շնորհիւ զօրքերի իր ժամանակին երևալուն և միջամտութեանը, մէկ ժամից յետոյ հրացանաձգութիւնը դադարեց: Ցերեկը հանգիստ էր, իսկ երեկոյեան 7-դ ժամին կրկին սկսեցին սաստիկ հրացանաձգութիւն, որը շարունակվեց կէս ժամ: Զօրքերը ստիպված էին զալպերով պատասխանել Թուրքերի հրացանաձգութեանը և ընդակոծել Թուրքի մի տուն, որտեղից սաստիկ հրացանաձգութիւն էր լինում: Յայտնի չէ Թէ արդեօք կան սպանվածներ և վիրաւորվածներ Թուրքերի կողմից. հայերից զոհեր չը կան: Այժմ հրացանաձգութիւն չը կայ:

—

Խանքենդ-աւան, մայիսի 6-ին

Կօզակները Մաղի-կամուրջի մօտ գտնում են երկու փափախ և մի դաշոյն: Վերցնելով այդ առարկաները՝ «Սարիբէգ» ուխտատեղու կողքով բարձրանալով մտնում են Դաշուշէն հայ գիւղը: Ժողովում են բոլոր գիւղացիներին, ցոյց տալիս փափախները և դաշոյնները և պահանջում դրանց տէրերին յանձնել իրանց: Գիւղացիք բացատրում են, որ այդ իրանցը չէ, որ իրանք այդ օրը Մաղի-կամուրջ չեն գնացել: Կօզակները Թափվում են գիւղացիների՝ վրա ծեծում, գրպանները հանում, փողերը տանում, մի քանի կանանց գլուխների փողերը պոկում և ամենայն սանձարձակութեամբ հեռանում...: Գիւղացիներից մի մարդ է գալիս Խանքենդի, բողոքում է գնդապետին, գնդապետը հարցնում է կօզակներից, կօզակները պատասխանում են, որ իրանք Մաղի-կամուրջումն էին, այդ գիւղացիները հեռուից իրանց հրացաններ են արձակել: Գնդապետը հրամայում է բոլորին էլ բանտարկել, բայց որովհետև գիւղը դատարկ էր մնում, առանց մարդու, այդ պատճառով երկուսին բանտարկելով՝ միւսներին արձակում է: Միւս օրը գիւղացիք եկան և հազիւ կարողացան միջնորդների միջոցով ազատել տալ իրանց ընկերներին:

Կառավարութիւնը մի կողմից յորդորում է հայերին ինքնագլուխ ոչինչ չանել, Թուրք չը սպանել, այլ ամեն բանում, զրկանք կրած դէպքում, իրան դիմել, լիայոյս լինելով, որ բաւականութիւն կը ստանան, իսկ միւս կողմից, գանգատված դէպքում, այնպիսի երես է ցոյց տալիս, որ հայը սարսափած երեսը շուռ է տալիս փախչելու՝ ուխտելով էլ գանգատ չանել, ինչ ուզում է լինի:

—

Նոյն օրը մի վեց կօզակ գնում են Շուշի, Քարհատին չը հասած լսում են սաստիկ պայթիւն: Յետ են դառնում, քոչւոր Թուրքերից հարցնելով, որտեղից լսվեց պայթիւնը. գալիս են բժիշկ Մ. Աթաբէգեանցի ջրաղացը: Այդտեղ գտնում են մի քանի հայ բանւորներ և դրանց օձիքից պինդ բռնելով՝ պահանջում են. «դուք էք սպանել, տուէք դիակը»: Հայերը լեղապատառ են դառնում, երդվում են որ հրացան չունեն և Թուրք չեն սպանել, իսկ կօզակները նորից Թուրքի դիակներ են պահանջում, խրոխտալով՝ որ եթէ չը տան, հետևանքը ծանր կը լինի: Ճարահատեալ հայերը տանում են կօզակներին ջրաղացի ջրամբարը (դահնան) ցոյց տալիս և այնտեղի այն մեծ քարը, որ վառօդով պայթեցրել են ջրի առաջը բանալու և որի պայթիւնը առիթ է տուել կօզակներին կարծելու, որ հայերը Թուրք են սպանել: Պայթեցրած քարը տեսնելով, հազիւ ձեռք են վերցնում բանւոր հայերից:

Ներկայումս հայերի վիճակը տաճկաստանցիներից աւելի ծանրացել է. մի ժամանակ նրանք էին, որ մեզ երանի էին տալիս, իսկ այժմ մենք ենք նրանց ծանր դրութիւնը մեզանում տեսնելով՝ ախ ու վաշ անում: Ո՞ւմ հարցնենք մեր դարդերը, ո՞ւմ գանգատվենք,

—

Շուշի, յունիսի 7-ին

Մինչև այսօր բռնված վերջին 20 հայ գերինները (11 հոգի ղարաղշլաղցի, 5 հիւնոտեցի, 3 արևաթալցի և 1 շուշիքենդցի) բաց չը Թողնվեցան, հակառակ գեն. Գոլօշչապօվի պահանջներին...: Դրանցից 3 հոգի ազատելու լուրը չը ճշտվեց: Ինչպէս հաւատացնում են, դրանց բոլորին էլ կոտորել են քաղաքում:

Պաշարված Ղարաղշլաղին դեռ երէկ, 3 օրից յետոյ, օգնութիւն գնաց սարտիպիս և կօզակ: Քաղաքի դրսում, խալփալուեցիք և զարալուեցիք կօզակների վրա հրացան արձակեցին, որոնք պատասխանեցին երկու անգամ Թնդանօթ բաց Թողնելով: Սպանվողներ չեղան:

Այսպէս ապրել անհնար է: Թող օգնեն՝ ով, ինչով կարող է, երկիրը ձեռքից գնաց...:

—

Գանձակ, 8 յունիսի

Մօտաւորապէս մի ամիս առաջ գաւառիս Զակիր գիւղի սահմանում սպանվում են երեք սէյֆալուեցի քոչւոր Թուրքեր: Սպանութեան կասկածն ընկնում է Զակիր հայ գիւղացիների վրա: Գեներալ-նահանգապետի հրամանով, Զակիր գիւղը տնից 5-ական րուբլի տուգանքի ենթարկվեց—գումարը 520 րուբ.: Գիւղացիք, ինչպէս ասում են միսը ոսկորին կպած, անասելի դժուարութեամբ կարողացան վճարել այդ պատուհաս հարկը: Բայց դեռ հազիւ մի ամիս անցած, երկու օր առաջ գիւղն է գնացել տիրահռչակ այդ մասի պրիստաւ Մուսէիբ Ալիեվ, յայտարարել գեներալ-նահանգապետի կողմից դրած նոր տուգանքի մասին—1040 ր., այս անգամ տնից տասն րուբլի, դարձեալ նոյն սպանութեան համար: Գիւղացիք լսելով երկրորդ յայտարարութիւնը, բոլորովին յուսահատված եկան Գանձակ և իրանց աղերսանքով դիմեցին գեներալ-նահանգապետ Ալիխանին, խնդրելով որ յետ վերցնէ այդ հրամանը: Գեներալը ասել է, որ երկրորդ անգամի տուգանք դնելը նրա համար է, որ մինչև օրս չեն յանձնել իշխանութեանը չարագործներին: Գեներալը խոստացել է վերցնել տուգանքը, եթէ գիւղացիք մի համախոսականով կը խոստանան, որ այսուհետև նոյնանման սպանութիւններ չեն կրկնվի իրանց գիւղի շրջանում, երկրորդ պարտաւորվում են յանցաւորներին տալ իշխանութեան ձեռքը: Գիւղացիք տուել են իրանց համաձայնութիւնը: Նահանգապետը խոստացել է տուգանքը վերցնելու:

Ա. Սահակեան

—

Նուխուց գրում են «Кавказъ»-ին. «Պօստային ճանապարհի վրա, Ալիջան-չայ գետակի մօտ, Մուխտարի և Մահմեդի աւազակախումբը, 10 հոգի Թուրքերից բաղկացած, որոնք զինված էին վերջին տեսակի եռագծեան հրացաններով, յարձակվեցին անտառապահ Մարգարեանի և գիւղացի Օվանէսեանի վրա, սպանեցին առաջինին և վիրաւորեցին Օվանէսեանին ոտից: Ապա չարագործները, յափշտակելով պետական հրացանը, փամփուշտները, արծաթէ գօտին, դաշոյնը և սպանված Մարգարեանի ոսկէ մեդալը, և խլելով Օվանէսեանից փողերն ու իրեղէնները, անյայտացան»:

—

Բագու, յունիսի 8-ին

Գործադուլ արին Բիբի-Էյբաթի ընկերութեան բանւորները, իսկ Բալախանիի պրոմիսլաներում՝ Բագուի Նաւթային ընկերութեան բանւորները:

(Հեռ. Գործ.)

—

Թէլաւ, յունիսի 8-ին

Ուդէլնի կալուածքներում բանւորները գործադուլ արին. նրանց պահանջները կրում են տնտեսական բնաւորութիւն: Ցինօնտալ են ուղարկված կօզակներ:

(Հեռ. Գործ.)

—

Գանձակ, 9 յունիսի

Գեներալ-նահանգապետի հրամանով— զինւորական դրութեան ամբողջ ժամանակ դադարեցված է «Елисаветпольскіе Отголоски», որ լոյս է տեսել մինչև այժմ միայն 2 համար:

(Հեռ. Գործ.)

—

Դարալագեաղ, յունիսի 4-ին

Կարծեցեալ խաղաղութիւնը դարձեալ բռւնվում է խանգարվել: Մայիսի 24-ին, Նորասեցի Թուրքերը, գլուխ ունենալով Նոր-Բայազէտի գաւառից եկած քիրդ ղաչաղ Վեզիրին, քշեցին հայկական Բէշիրքեանդ գիւղի բնակիչներից 311 գլուխ ոչխար: Լուր ստանալով, Հորս գիւղը գնաց գաւառամասիս պրիստաւը, և պահանջեց նրանցից հայերի ոչխարները բայց հորսեցէք մերժեցին պրիստաւի պահանջը, պատճառաբանելով, որ իրանք խաբար չեն այդ բանից, և աւելացրին, որ ոչխարը քշած կը լինեն ղաչաղները: Մեղքը «չէյթանի» ու ղաչաղների վզին փաթաթելը դարձել է Թուրքերի համար մի սիստեմ, որով ուզում են միշտ արդար երևալ: Լաւ է, որ պրիստաւը նրանց չէ հաւատացել, այլ ձերբակալել էր 5 հոգի կասկածաւոր Թուրքերի ու Բէշիրք-քեանդ գիւղը բերել: Բէշիրքքեանդում Թուրքերը խնդրել են պրիստաւին, որ սա իրանց արձակէ, տալով 3 օր ժամանակամիջոց հայերի ոչխարները վերադարձնելու: Պրիստաւը կատարել էր նրանց խնդիրը: Բայց անցնում է նշանակած ժամանակամիջոցը, իսկ Թուրքերը չեն բարեհաճում վերադարձնել ոչխարները: Բանից դուրս է գալիս, որ նրանք ուզեցել են ոչխարը քշել Նոր-Բայազէտի գաւառը, այնտեղ Թուրքերին ծախելու նպատակով Այդ բանը իմանալով, պրիստաւը վերցնում է բաւականաչափ կօզակներ, հետամուտ է լինում Թուրքերին և մեր ու Նոր-Բայազէտի գաւառների սահմանում, հասնում է ոչխար քշող Թուրքերին: Սրանցից մի քանիսին աջողվում է փախչել, իսկ 2-ը բռնվում են: Ոչխարը լինում է ընդամենը 200 հատ, այսինքն պակասում է 111 հատ: 200 հատ ոչխարը պրիստաւը վերադարձնում է բէշիրքքեանդցիներին, խօսք տալով, որ մնացած ոչխարներն էլ կառնի Թուրքերից:

Ուրախութեամբ ենք արձանագրում, որ պրիստաւը իր 2 ամսեայ ծառայութեամբ մեզանում, ցոյց տուեց իր անաչառութիւնը. մենք ուրախանում ենք, որովհետև ներկայումս անաչառ պաշտօնեաների, օրը ցերեկով, ճրագով ենք փնտռում: Չը նայած մենք աշխատում ենք, որ խաղաղութիւնը վերականգնվի, բայց մեր հարևան Թուրքերը գործում են այլ կերպ:

Մայիսի 29-ին, Թուրքական Ղայալու գիւղացիները, մտնում են իրանց ոչխարները Դայլախլու գիւղի արօտատեղի, ապա ցանքսերի մէջ և ուտացնում են: Այդ բանը նկատելով ղայլախլեցիները, գալիս են ու խնդրում Թուրքերին, որ սրանք ոչխարները հեռացնեն, բայց Թուրքերը կրակ են բացում հայերի վրա: Իրանց կողմից և հայերը կրակ են բացում Թուրքերի վրա, և չը նայած վերջիններիս ոյժի գերազանցութեանը, հայերը նրանց յետ են մղում իրանց սահմաններից: Հրաձգութեան ժամանակ սպանվում են Թուրքերից 4 հատ ոչխարներ: Թուրքերը բողոքել են կառավարութեանը, որ իբր Թէ հայերը յարձակվել են իրանց վրա և քշել են 80 հատ ոչխար: Ինչ հետևանք է ունենալու այդ սուտը, առ այժմս չը գիտենք:

Վերջերումս գաւառամասիս մի քանի բանիմաց Թուրքեր բողոքել էին իշխանութեանը, որ ախտեցի ղաչաղ Ալվերդին հանգիստ չէ տալիս ազգաբնակութեանը: Վերոյիշեալ Ալվերդին, Թուրքական գիւղերում ջանբէզարների խմբեր է կազմում, հակահայկական պրօպագանդա է անում և ամեն կերպ աշխատում է առաջ բերել հայ-Թուրքական ընդհարումներ: Հայերն էս բողոքել էին և խնդրել, որ միջոցներ ձեռք առնվեն Ալվերդուն ձերբակալելու: Վերջապէս, մայիսի 26-ին, օֆիցէր Կրասօվսկին, վերցնելով 100 հոգի հետևակ զինւորներ, շրջապատում է Ախտա գիւղը և պահանջում է յանձնել Ալվերդուն, բայց Թուրքերի կողմից հանդիպում է զինված դիմադրութեան: Ալվերդին, իր երկու ընկերներով, գիւղամիջին դիրք են բռնում և սկսում կրակել զինւորների վրա: Կրասօվսկին հրամայում է իր մօտ եղած զինւորներին, տալ համազարկ, որի հետևանքը լինում է Ալվերդու սպանվելը և երկու ընկերների ծանր կերպով վիրաւորվելը: Չը մոռանանք յիշել, որ այս Ալվերդին էր, որ անցեալ տարի ղուլէցիների գլուխն անցած կողոպտեց հայկական Սէս, Սուլթան-բէկ և Գնդեվազ գիւղերը և 3 անգամ յարձակվեց Մարտիրոս գիւղի վրա, բայց երեք անգամ էլ աջողութիւն չունեցաւ: Այսօր նա ստացաւ իր արժանաւոր պատիժը:

Գաւառամասումս այս տարի հայը լաւ բերք չէ խոստանում, որովհետև այս տարի համարեա Թէ անձրևի երես չենք տեսել: Այդ բաւական չէր, շատ արտեր էլ ծածկվել են «ժանգով»: Երէկ էլ, կէս ժամից աւելի տևողցող խոշոր կարկուտը տուեց արտերին իր պատիժը: Շատ անմխիթար դրութեան մէջ են գտնվում պտղատու ծառերը. սրանք առանց բացառութեան, ծածկված են Թրթուռով: Այս 4-րդ տարին է, որ Թրթուռը ոչնչացնում է պտղատու ծառերը, բայց գիւղացիք չունեն ոչ մի ելք այդ պատուհասից ազատվելու:

Ինչ կը լինի մի գաւառի տնտեսական դրութիւնը, որ նա իր կեանքում տեսած չը լինի մի մասնագէտի: Հասկանալի է: Այստեղ, ինչպէս ուրիշ շատ տեղերում, սովորութիւն չը կայ ձմեռվայ սառնամանիքներից ազատվելու համար խաղողի վազերը հողով ծածկել. դա է պատճառը, որ շատ գիւղերում խաղողը լաւ բերք չէ խոստանում: Բայց կան գիւղեր, որտեղ խաղողը անցեալ տարուանից էլ լաւ բերք է խոստանում:

Վահ. Դովլաթ.

—

Յ. Գ. Շնորհիւ Նոր-Բայազէտի պ. գաւառապետի ձեռք առած միջոցների, «Այրիջա» եայլաղատեղով Նոր-Բայազէտ տանող ճանապարհը երթևեկների համար անվտանգ է դարձել:

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Երևան, 8 յունիսի

Դեռ չէր ցամաքել մայիսի 27-ի անմեղ զոհերի արիւնը, և ահա կրկին խօսեց վառօդը, գնդակը, դաշոյնը...: Նորից անմեղների արիւնը Թափվեց օրը ցերեկով:

Այսօր ցերեկվայ մօտաւորապէս ժամի 12-ին, ականատեսների ասելով, Թուրքերը կրակեցին բուլվարում առ ու ծախս անող հայերի վրա: Դրանով մեր դրացիք ուզում են ցոյց տալ, որ չեն ուզում հայի հետ հաշտ ապրել, չեն ուզում «կարդաշանալ»:

Ապա ո՞ւր մնաց «Իրշադի» հաղորդած այն լուրը Երևանից, որ «Երևանի գլխաւոր մզկիթում նահանգական ղադին իր կրակոտ ճառում ապացուցեց երկու հարևան ազգերի համար Թշնամութեան կործանարար հետևանքները»: (Տես «Մշակ» № 120):

Ի՞նչպէս հաւատ ընծայենք ղադիի ճառից յետոյ բոլոր մուսուլմանների ասածին, Թէ «խօսք ենք տալիս, որ այսուհետև երբեք ընդհարումներ հայերի հետ չեն լինի, խօսք ենք տալիս սրանից յետոյ մեզ խաղաղ պահել և եթէ նոյն իսկ հայերը սպանեն էլ կամ կողոպտեն և գերի վերցնեն մեզանից մէկն ու մէկին, այնուամենայնիւ մենք դարձեալ հաշտ ու խաղաղ կապրենք»:

Միթէ ձեր այդ բոլոր խոստումներին կարելի է հաւատ ընծայել:

Դեռ ցերեկվայ ժամի 11-ն էր, որ ես նստած էի բուլվարի նստարաններից մէկի վրա, բայց նկատում էի մի անսովոր բան, որ Թուրք ջանբեզարները խմբվելով շրջում էին բուլվարի մէջ տեղով, գոռոզ տեսքով, ուշադրութիւնը հայերի վրա դարձրած: Մենք սկսեցինք կասկածել, որ մի բան է սպասվում: Մանաւանդ դեռ 26-ի կոտորածից յետոյ Թուրքերը համարձակութիւն չունէին բուլվարում շրջելու և Նորքցի փալան շինող, որի խանութը գտնվում է Թուրքերի խանութների շարքում, ինձ պատմեց, որ «Թուրքերը երկու Թերի (մասի) են բաժանված. փոքր մասը ուզում է, որ անպատճառ խառնակութիւն առաջանայ, իսկ մեծամասնութիւնը ոչ, և իրան ասելով, ինքը մահից ազատվեց շնորհիւ երկրորդ մասի Թուրքերի:

Մեր գուշակութիւնը սխալ չէր:

Դրանք, ջանբեզարները, դատաբխանի իրանց խանութների մօտից սկսում են կրակել մօտիկ գտնվող հայերի վրա: Առ այժմ սպանված են 4 Թուրք, 1 հայ, վիրաւորված են մէկ Թուրք, մէկ հայ և մի հրէայ քարով ձախ կողքից: Միանգամայն գովելի է պ. Մելիք-Աղամալեան, որ 4—6 Թուրքի սաղ-սալամաթ յանձնեց ոստիկանատուն և մօտերս Շնկաթից փախցրած հայ աղջկան գտել է:

Տասնվեց ամիս է, ինչ որ Թուրքերը մեզ կոտորում են և այդքան ժամանակ ինչ ռօպէներ ենք քաշել, ինչ դրութեան ենք հասել, այդ արդէն յայտնի կը լինի: Միթէ 16 ամսվայ ընթացքում կոտորվածների անմեղ արիւնը , մեր մայրերի, քոյրերի լաց ու կոծը... չը կշտացրեց մեր հարևաններին: Չէ՞ որ ազգային առածն ասում է «ամեն բան վերջ ունի», հետևապէս հայ-Թուրքական ընդհարումներն էլ վերջ պիտի ունենան:

Պար. Տէրունեանց

Յ. Գ. Լուր առայ, որ հայերից ևս սպանվել են 2 հոգի և վիրաւորվել է 1 հոգի:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԼԻԱԶՕՐՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ

Յունիսի 8-ին, Դումայում կայացած լիազօրների ժողովը, նախագահութեամբ պ. Ջապարիձէի, քննեց հայ-Թուրքական ընդհարումների և նրանց վերջ դնելու հարցը: Ճառախօսները գրեթէ միաբերան համաձայն էին, որ այդ ընդհարումների գլխաւոր պատճառը պրօվօկացիան է: Մի երկու մուսուլման սօցիալիստներ յայտնեցին, որ այդ բոլորի մէջ յանցաւոր է 8—10 Թուրքերից բաղկացած մի հրոսակախումբ, որ փողեր է հաւաքում ունևոր մուսուլմաններից, սպառնալով, հակառակ դէպքում, կոտորած առաջացնել, և այնպէս է սարսափեցրել մուսուլման մասսան, որ սա չէ համարձակւում ցոյց տալ այդ հրոսակախմբի անդամներին, Թէև նրանք ամենքին յայտնի են: Մի հայ լիազօր (Վարդանեան) յայտնեց, որ կոտորածի մէջ յանցաւոր չեն ոչ հայ, ոչ Թուրք ժողովուրդը, այլ յանցաւոր են պրօվօկատորները, որոնք գտնվում են երկու ազգերի մէջ ևս և մասամբ էլ մեղաւոր է ինտելիգենցիան, որը իր ժամանակին արմատական միջոցներ ձեռք չառաւ:

Անցնելով միջոցներին, ժողովականները առաջարկեցին մի ամբողջ շարք—չարիքը արմատախիլ անելու համար, այն է 1) հասցնել Պետական Դումայի գիտութեան պրօվօկացիայի փաստը. 2) բարոյապէս ազդել հայ և Թուրք մասսաների վրա մամուլի, Թռուցիկ Թերթերի, քարոզների, ճառերի միջոցով և յորդորել նրանց՝ չենԹարկվել պրօվօկացիայի. 3) գումարել ընտրող լիազօրների համակովկասեան ժողով. 4) պահանջել զինւորական դրութեան վերացումը. 5) առհասարակ լայն, յարատև պրօպագանդա անել հայ և Թուրք ժողովրդի մէջ և բացատրել նրանց Թշնամութեան անմտութիւնը:

Այս հարցերի մշակման համար կը լինի ժողովի շարունակութիւնը:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆԸ

Ախալցխա, յունիսի 6-ին

Արդէն յայտնի է, որ քաղաքի կողմից ընտրված լիազօր բժիշկ Յարութիւն Այվազեանը Թիֆլիսի նահանգի լիազօրների կողմից ընտրվել է Պետական Դումայի անդամ: Բժիշկ Այվազեանը տեղացի է և ահա չորս տարի է, որ վարում է Ախալցխայի քաղաքային հիւանդանոցի բժշկի պաշտօնը: Նա ծնվել է 1873 Թւին: Սկզբնական կրթութիւնը ստացաւ նախ Ախալցխայի Կարապետեան ուսումնարանում, յետոյ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում: Ճեմարանից անցաւ Թիֆլիսի կլասիքական գիմնազիան, որտեղ աւարտելուց յետոյ գնաց Խարկով և մտաւ այնտեղի համալսարանի բժշկական ֆակուլտետը սովորելու: Այդտեղ բժշկական մասնաճիւղը աւարտելով գնաց կատարելագործվելու Պետերբուրգ:

Այվազեանը բժիշկ դառնալով՝ նախ եկաւ և մի առժամանակ մնաց հայրենիքում, յետոյ մի քանի տարի վարեց Ագուլիսի քաղաքային բժշկի պաշտօնը, իսկ վերջին չորս տարիներս Ախալցխայի բժիշկն էր: Բացի բժշկական գործունէութիւնից, Այվազեանը մասնակցում էր և հասարակական գործերին: Այսպէս, անցեալ տարվանից Թուրք-հայկական ընդհարումների ժամանակ նա ընտրվեց նախագահ՝ քաղաքումս կազմված խաղաղարար մասնաժողովի և բաւական եռանդուն գործունէութիւն էր ցոյց տալիս: Անցեալ տարի նոյնպէս քաղաքի կողմից ընտրվեց զեմստվօյի անդամ, որի տեղական գաւառական նախագահն էր, յետոյ ընտրվեց լիազօր Թիֆլիսի նահանգական զեմստվօյի համաժողովի նիստերին մասնակցելու: Երբ հայոց ուսումնարանները վերադարձրին, Այվազեանը ընտրվեց հոգաբարձու, սակայն, ուսումնարանի գլխին եկած «խաղերը» և կամայականութիւնները ստիպեցին նրան հրաժարվել հոգաբարձուութիւնից: Իսկ վերջերս էլ, ապրիլի 27-ին, ընտրվեց քաղաքիս կողմից լիազօր Թիֆլիսում Պետական Դումայի նահանգական պատգամաւորական ընտրութեան ժողովին մասնակցելու, որտեղ ընտրվեց պատգամաւոր:

Քաղաքացիք նրան յարգելու համար, երէկ, յունիսի 5-ին, կլուբի դահլիճում մի հանդիսաւոր ճաշ պատրաստեցին, որտեղ հաւաքվել էին բացի քաղաքիս լուրջ ու բանիմաց հայերից, նոյնպէս և շատ օտար պաշտօնեաներ և անձեր: Ճաշն անցաւ շատ ուրախ, եղան շատ ճառախօսութիւններ, իսկ այսօր, ամսիս 6-ին, առաւօտեան, բժիշկ Այվազեանը ճանապարհ ընկաւ Պետերբուրգ, Պետական Դումայի նիստերին մասնակցելու:

Խ. Դ.

Ո՞ՎՔԵՐ ԵՆ ՔԱՆԴՈՂՆԵՐԸ

Քննելով հայ-Թուրքական ընդհարումների պատճառները՝ մենք շատ քիչ ենք ուշադրութիւն դարձնում այն մութ, խլուրդային տարրերին, որոնք Թունաւորում են հօրիզոնը, պղտորում խաղաղ մտքերը և իրանց դիւային խաղերով հրճւանքի հրապարակ դարձնում մեր հարևանական յարաբերութիւնների աշխարհը:

Մի երկու տարի սրանից առաջ քաղաքից անհետացաւ Շուշու պօստ-հեռագրատան գլխաւորի որդին: Նա ոստիկանութեան ծառայող էր: Ժամանակի լուրերը պնդում էին, Թէ նա սպանվել է Շուշում Թուրքերի ձեռքով «ղաչաղ» Թէյ բռնելու ժամանակ. մի ուրիշ լուր ասում էր, որ նա իր մօտ ունենալով գանձարանի բաւական գումար՝ փախել է Շուշուց և անհետ կորել դէպի Ռուսաստանի խորքերը, իսկ մի այլ լուր ասում էր, որ նա սպանվել է հայերի ձեռքով: Մինչև այսօր ոչ բոլշակի ոչինչ չը պարզվեց այդ մասին. սակայն նրա հայրը անհիմն կասկածներ տանելով դէպի հայերը, այն օրվանից սկսեց Թշնամանալ հայերի հետ և չը խնայել ոչինչ՝ հայերին վնասակար, կասկածելի, ապստամբ տարր ցոյց տալու կառավարութեան աչքում: Նա ամբողջ տարի նստելով Եւլախի ճանապարհի վրա՝ բոլոր եկող գնացող պաշտօնեաների առաջ հայերին ներկայացնում է կառավարութեան Թշնամի, գրգռում է Թուրքերին մեր դէմ: Նա ամեն մի նոր ռուս պաշտօնեայի աչքը վախեցնում է ասելով՝ «զգուշացէք հայերից, նրանք ձեզ կը սպանեն, ինչպէս սպանեցին իմ որդուն»: Նա ամեն մի նոր եկողի յորդորում և համոզում է անպատճառ ապրել Թուրքերի մէջ: Նա Աղդամի Թուրք բէկերի ամենաջերմ պաշտպանն ու բարեկամն է և ամեն օր նրանց մէջ է ապրում, նրանց հետ է նստում՝ վեր կենում...:

Էլի մի երկու տարի առաջ Շուշում անյայտ չարագործների ձեռքով սպանվեց ոստիկանապետ Սախարօվ: Սպանութիւնը վերագրեցին հայերին, Թէև անհիմն, անապացոյց: Ժամանակի ոգին էր այդպէս պահանջում...: Եւ այսօր նրա եղբայրը Շուշի-Եւլախի ճանապարհի վրա ճանապարհորդների և ապրանքների «ապահով» փոխադրութեան վերակացու է...:

Ֆրէյլիխ-Երմօլայեւներն Վարանդայի խուժադուժ բարբարոսութիւնների կատարողներ հռչակեցին ու հաստատեցին... Եւ այսօր դրանք մի այլ բարբարոսութեան բերանումն են—չարագուշակ ճճւողը մարդկային սպանդանոց Աղդամում:

Ալիխանի կառքի անիւները մայիսի 14—15-ին 45 հայ դիակների վրայով անցան, արիւնոտվեցին: Նրանց երկինք բարձրացած ճիչ-ճերախառն բողոքները մի փոքր դարկեցին արդարադատութեան ականջին և... Ալիխանը հեռացրվեց մեզանից, իսկ նրա ուրուականը գործում է Ֆրէյլիխների և Ֆեօդօրօֆների մէջ. և ահա անհամար հեռագիրներ են տեղում բարձր շրջաններում Թուրքերի կողմից—հեռացնելու Գօլօշչապօվին և դարձնելու Ալիխանին...

Մի ռուս սպայ, տեղական զօրանոցից, ապրելով Թուրքերի Թաղում, ամեն օր «Ջըդիրդուզում» կրթում է Թուրքերին զինավարժութեան մէջ...:

Ահա պրօվօկացիաներ, ահա պառակտիչ տարրեր, որոնք աշխատում են յաւիտեան արիւնոտել մեր երկիրը:

Ի սէր Աստուծոյ, բողոքեցէք որտեղ հարկաւոր է և հեռացնել տուէք այդ մարդկանց մեզանից: Միթէ կարելի է Թշնամի մարդուն Թողնել պաշտօնի մէջ, երբ համոզված ենք, որ նա ոչ Թէ իր պաշտօնը պիտի կատարէ, այլ իր Թշնամական իղձերը պիտի առաջ տանէ:

Հեռացրէք պրօվօկատորներին:—Դա հաւասարապէս պահանջում է Թէ՛ մեր և Թէ՛ մեր անմիտ հարևանների շահը, որոնք խոր կերպով չեն քննում իրանց շրջապատողների տարրերը. չեն քննում, որովհետև դեռ շոյված են նրանց մեղրալեզու խօսքերով, դեռ մրափած են լեԹարգիական քնով, դեռ արբած գրգռումների ու վրիժառութեան ցասումներով: Կը սԹափվեն անշուշտ, բայց ուշ կը լինի. այն ժամանակ՝ երբ իրանք էլ, մենք էլ նիւԹապէս քանդված կը լինենք և ֆիզիքապէս ընկճված...

Տ.

Շուշի, 7 յունիսի

ԲԱԳՈՒԻ ԵՒ ՆԱՀԱՆԳԻ ԹՈՒՐՔ ԸՆՏՐԵԱԼՆԵՐԸ

I

Ալի Մարդան բէգ Թօփչիբաշեւ

Ա. Մ. բէգ Թօփչիբաշեւը Թիֆլիսեցի է և ծնվել է 1865 Թւին: Իր նախնական կրթութիւնն ստացել է Թիֆլիսի առաջին գիմնազիայում 1884 Թւին: Ուսումն աւարտելուց յետոյ, նոյն տարին գնացել է Պետերբուրգ, մտել է համալսարան և գրվել պատմական-լեզուաբանական (իստօրիկօ-ֆիլօլօգիա) ճիւղի ուսանող: Նա այդ ճիւղը ընտրեց առաջին գիմնազիայի ուսուցչական խորհրդի յորդորի համաձայն և. այդ ուղղութեամբ իր ցոյց տուած ընդունակութիւնների համար:

Դրա համար էլ նա ստացաւ նոյն գիմնազիայի խորհրդից ստիպենդիա, օժանդակութիւն:

Սակայն Թօփչիբաշեւ առաջին տարին վերջացնելուց յետոյ, հրաժարվելով այդ օժանդակութիւնից, Թողեց պատմա-լեզուաբանական ճիւղը և գրվեց իրաւաբանական կուրսերի ուսանող: 1888 Թւին աւարտեց իրաւաբանական դպրոցը և ստացաւ օգնական իրաւագէտի տիտղոսը: Քաղաքական իրաւունքի մասին գրած Թէզիսի հիման վրա, արդարադատական ճիւղը որոշեց, որ Ալի Մարդան բէգ Թօփչիբաշեւը համալսարանում պրօֆէսօրի կոչումն ստանձնէ, բայց Թօփչիբաշեւը մահմեդական լինելու պատճառով՝ այդ պաշտօնից նա զրկվեց: Համալսարանն աւարտելուց յետոյ, Թօփչիբաշեւ Կովկաս գալով, Թիֆլիսի արդարադատութեան պալատում օգնական դատաւորի պաշտօն ստացաւ և եղաւ հաշտարար դատաւորի օգնական ու նահանգական դատարանի գործավար: Եւ միևնոյն ժամանակ, Թիֆլիսում, հանքագործական ուսումնարանում օրէնքի դասախօս էր կարգված: Իր պաշտօններից դուրս Թօփչիբաշեւ զբաղվում էր Թիֆլիսի մահմեդականների հասարակական գործերով և աշխատակցում էր Թէ տեղական և Թէ մայրաքաղաքի լրագիրներին: Հինգ տարի պաշտօնավարելուց յետոյ, 1895-ին սկսեց պարապվել փաստաբանութեամբ և 1896-ին Թիֆլիսից Փոխադրվեց Բագու և բնակութիւն հաստատեց: Բագւում երկու տարի շարունակեց երդուեալ-հաւատարմատարի ասպարէզում և յայտնի դարձաւ հասարակութեան, Ստարօսելսկու սպանութեան գործի առիԹով: Այդ գործում դատարանի կողմից փաստաբան կարգվելով՝ նահանգական դատարանի ընդհ. դատախազին, պրօկուրօրին պատասխանեց խիստ խօսքերով, որովհետև պրօկուրօրը բոլոր մահմեդական վկաներին անուանարկում էր ասելով՝ որ իսլամական շարիաԹը հրամայում է սուտ վկայութիւն տալ: 1897 Թւին բոլորովին հեռացաւ երդուեալ-հաւատարմատարի ասպարէզից և ամբողջապէս նուիրվեց «Կասպիյ» Թերթի հրատարակուԹեան և Բագու քաղաքի հասարակական գործերին: Քաղաքային դումայի անդամ ընտրվելուց յետոյ, եռանդուն մասնակցութիւն ցոյց տուեց քաղաքի բոլոր կարևոր գործերին: Նա անդամակցում էր դպրոցական յանձնաժողովին, իգական դպրոցի խորհրդին, վաճառականական դպրոցին, ռուս-մահմեդական աղջկանց դպրոցին և այլն:

1905 Թ. մարտ ամսին, Բագուի քաղաքագլխի հետ Պետերբուրգ գնալով խնդրեց և միջնորդութիւն յարուցեց, որ Բագու քաղաքից Պետական Դումա գնան առանձին ներկայացուցիչներ: Այդ ժամանակ Կովկասի մահմեդական ազգաբնակութեան ներկայացուցիչները նրա հետ նրա սեփական գրչի արդիւնք եղող մահմեդականների կարիքների մասին գրած ուղերձը յանձնում են արդարադատութեան մինիստրին: Նոյն ժամանակ ստանում է «Հայաթ» լրագրի արտօնութիւնը: Յունիսին (1905 Թ.) Թօփչիբաշեւ մի այնպիսի ուղերձ էլ գրելով ներկայացնում է Կովկասի Փոխարքայ Վօրոնցօվ-Դաշկովին մահմեդական ուրիշ պատգամաւորների հետ: Նոյն տարին, օգոստոսին, Նիժնի-Նովգօրօդում տեղի ունեցած ռուսական մահմեդականների համաժողովին և հոկտեմբերին, նաւԹարդիւնաբերական խորհրդին ներկայ գտնվեց: Այդտեղ ֆինանսների մինիստրին յանձնեց մի խնդրագիր նաւԹահորերում ծառայող մահմեդական բանւորների դրութեան մասին. 1906-ի յունվար ամսին՝ համայն Ռուսաստանի մահմեդականների երկրորդ համաժողովին և փետրվար ամսին հայ-Թուրքական խաղաղարար համաժողովին մասնակցեց: Յետոյ ընտրվեց Փոխարքայի դիւանին կից հայ-Թուրքական խաղաղարար համաժողովի անդամ և այդ օրից նա իր ժամանակի մեծ մասը անցկացրեց Թիֆլիսում:

Ուրեմն անցեալ տարվանից նա իր ամբողջ ժամանակը նուիրել է այստեղ, այնտեղ, հասարակական գործերին, և նոյն իսկ «Կասպիի» վարումը Թողել է ժամանակաւոր խմբագրին:

Ալի Մարդան բէգ Թօփչիբաշեւի քաղաքական դաւանանքը արտայայտված է վաղուց ի վեր գրած յօդուածներում, արտասանած ճառերում և այլ գործերում և վերաբերմունքներում: Դրա համար մենք բաւականանում ենք մեր ընԹերցողներին տալով միայն նրա կենսագրուԹիւնը:

(Հայաթ)

ՋՈՒԼՀԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

Երէկ, շաբաթ, յունիսի 10-ին, Թիֆլիսում բացվեց ջուլհակութեան արհեստանոց:

Նա զետեղված է Անանեան դպրոցի շինութեան սենեակներից մէկում, մի ընդարձակ սենեակի մէջ:

Առ այժմ ձեռք են բերված երկու գործիք աշակերտուհիների պարապմունքների համար: Մի շաբաթից յետոյ, երբ կը պարզվեն գործիքների յատկութիւնները, կը պատուիրվեն նրանց օրինակով դարձեալ մի քանի գործիքներ:

Պարապմունքները պէտք է տեղի ունենան ամեն օր, առաւօտները՝ ժամի 9-ից մինչև 2, իսկ երեկոները՝ ժամի 4-ից մինչև 7-ը:

Արհեստանոցի ղեկավարութիւնը գտնվում է մի յատուկ յանձնաժողովի հսկողութեան և ղեկավարութեան տակ:

Հրաւիրված է մի յատուկ վարպետուհի՝ տիկին Ստեփանեան, որ պարապում է աշակերտուհիների հետ:

Այն աշակերտուհիները, որոնք յարմարութիւն չունեն պարապվելու ամբողջ օրը, այլ կարող են պարապվել կամ միայն առաւօտները, կամ միայն երեկոները, իրաւունք ունեն աշխատել այդ պայմանով:

Աշակերտուհիների ընդունելութիւնը շարունակվում է:

Արհեստանոցը մինչև աշունը պէտք է նախապատրաստական փորձեր անէ, որպէս զի կարելի լինի այն ժամանակ կազմակերպել գործը աւելի ընդարձակ հիմունքների վրա և արհեստը մտցնել գիւղական շրջանները:

«ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒՄ» ՌՕՏՄԻՍՏՐ ՖՕՆ ՍԻՎԵՐՍԻՆ

«XX Вѣкъ»-ում Ֆելլին քաղաքի բնակիչներից մէկը հետևեալ մանրամասնութիւններն է պատմում ռօտմիստր Ֆօն-Սիվերսի սխրագործութիւնների մասին:

«Իր զօրախմբով գալով Ֆելլին քաղաքը, նա դիմեց ոստիկանութեանը հարցնելով. ովքեր են այդ քաղաքում կրամօլնիկները և խռովարարները: Ոստիկանութիւնը բոլորովին հանգիստ խղճով պատասխանեց, որ այդպիսիները յիշեալ քաղաքում և գաւառում չը կան, որովհետև արդարև այնտեղի ժողովուրդը՝ էստերը, հանգիստ և հնազանդ մարդիկ են: Չը հաւատաց պ. Ֆօն-Սիվերսը հրամայեց կազմել ու տալ իրան «առհասարակ կասկածելիների» ցուցակը: Ցուցակը ներկայացրին նրան. նրա մէջ մտել էին մանր գողեր, որոնք դատարանի նշանակած պատիժը վերջացրած ու ազատ էին, բացի դրանցից՝ կային և 22 կալանաւորեալներ, որոնք դեռ գտնվում էին բանտում և այնպիսիները, որոնք զանազան քրէական յանցանքների մէջ մեղադրվում են դատաստանական քննիչների և հաշտարար դատաւորների կողմից: Պ. Ֆօն-Սիվերսը հրամայեց այդ բոլորին յանձնել խկոյն իր պատժական զօրախմբի տրամադրութեանը: Ոստիկանութիւնը հնազանդվեց և գիշերը 42 մարդ հաւաքվեց, դրանցից 22-ին հանեցին բանտից, իսկ 20-ին վեր կալրին իրանց բնակարաններից՝ անկողինների միջից: Ֆօն-Սիվերսի հրամանով, լուսադէմին, քաղաքի ետևի մասում փորեցին մի երկար փոս: Առաւօտեան այդ փոսին մօտեցրին 42 հոգուն և շարքով կանգնեցրին: Ապա եկաւ ինքը Ֆօն-Սիվերսը և տեղի ունեցաւ հետևեալը. նրա հրամանով, այդ 42 հոգուց ընտրեցին 5-ին, ձեռքերը ետևին կապած միմեանց ետևից բերին նրանց ու շարքով կանգնեցրին փոսի ծայրին, ու երեսները դէպի փոսը, այնուհետև Ֆօն-Սիվերսի հրամանով որոտաց համազարկը նրանց ետևից, և այդ բոլոր 5 հոգին մնացեալների աչքերի առջև, որոնք սպասում էին իրանց նոյնանման վախճանին, Թաւալվեց ընկան փոսի մէջ, որից յետոյ Ֆօն-Սիվերսը մօտենում էր ու նայում ընկնողներին, և եԹէ նրանցից մէկն ու մէկը դեռ շարժվում էր, ռօտմիստրը ինքը իր ձեռքով գնդակահարում —սպանում էր վերջնականապէս: Այդ ձևով «պատժվեցին» բոլոր 42 մարդիկ: Ֆօն-Սիվերսի ձեռքերը յոգնեցին, դեռ մնում էին այնպիսիները, որոնց հարկաւոր էր նորից գնդակահարել և ահա նա հրամայեց այդ աշխատանքը կատարել իր հետ եղած օֆիցէրներին: Բայց վերջիններս հրաժարվեցին և չը կատարեցին նրա հրամանը, չը նայելով որ սպառնացին նրանց էլ գնդակահարել: Այն ժամանակ Ֆօն-Սիվերսը պատժից յետոյ հեռագրեց Վիլկ քաղաքը գեներալ-մայոր Օրլօվին, որ պատժական զօրախմբերի հրամանատարն էր, իր ստորադրեալ օֆիցէրների անհնազանդութեան մասին (այդ օֆիցէրները գերմանացիներ չէին), բայց գեն. մայ. Օրլօվը նրանց վարմունքը համարեց օրինաւոր.

—Պարոն Ֆօն-Սիվերս, այդ բանի դէմ ի՞նչ ունէք ասելու: Ճշմարի՞տ է այդ: Իսկ գիտէք, նրա գնդի օֆիցէրները, նրա ընկեր ծառայողները, որ նրա հետ միասին կրում էք միև-

նշանագգեստը։ Չէ՞ք ցանկանում, արդ... ձեր ընկերներից որևէ մէկին ուղարկել ...ն քաղաքը վերոյիշեալ փաստը ստուգե... համար։ Սպասում ենք ձեզ, և դուք դեռ ...յն այդ չէք իմանալու!..»

ՆՈՐ ՑԵՆԶՈՒՐԱ.

...գիրներում տպագրվել են երկու հետա... հեռագիրներ—Վարշավայից և Կուրսկից։ ...ցից առաջինում ասված է. «Մի խումբ ...նողներ ցանկացան հեռագիր ուղարկել, ...ագամաւոր Միխայլիչենկոյին խնդրելու ...ես զի նա հարցապնդում անի ներքին գոր...ի մինիստրին մասսայական կալանաւո...թիւնների մասին։ Հեռագրատունը հրա...րվեց ընդունել այդ հեռագիրը»։ Երկրորդը ...կաս նշանաւոր չէ. «Սուջիի պօստատան ...առավարիչը չընդունեց Պետական Դումայի ...նդամ իշ. Դոլգորուկովին ուղարկվող շնոր...աւորական հեռագիրը «Русск. Порѣчье»-ի գիւղացիների կողմից, վախենալով «կեցցեն ...ազատութեան ռազմիկները» դարձուածքից։

Այսպիսով Ռուսաստանի մէջ եղած ամեն ...եսակի ցենզուրաների վրա աւելանում է մի ...որն էլ՝ պօստ-հեռագրականը։ Հեռագիրը, ինչպէս և պօստը, որ մի հասարակ զէնք է մրա...քերի փոխանակութեան համար հասարակութեան ձեռքում, իր վրա է վերցնում լուծելու ...թէ ինչ հեռագիրներ կարելի է ընդունել և ո...ը մերժել։ Հեռագրական պաշտօնեաները ...ու այժմ միայն «վախենում են» ընդունել ...որոշ բովանդակութիւն ունեցող հեռագիրները։ Բայց քիչ ժամանակից յետոյ նրանք կըն...ելանան իրանց այդ անսովոր դրութեան, և, իրանց համարելով վերացող ցենզուրայի փոխանորդ, կը սկսեն դասաւորել ուղարկվող հեռագիրները, խիստ բաժանելով նրանց անընդունելիների, փոփոխութեան ենթարկելուց ...ոյ միայն թոյլատրելիների և այլն։ Եւ ...ա չի անցնի որ պօստն էլ կը հետևի այդ ...ի և նոյն լաւ օրինակին և կը հրաժարվի ուղարկելու համար ընդունել քաղաքական բովանդակութիւն ունեցող նամակներ և լրագիրներ, որոնց ուղղութիւնը դուր չէ գալիս ...ինօվնիկներին և այլն։ Գուցէ մեզ նոյն իսկ վիճակվելու է տեսնել, որ երկաթուղիները ընդունելու են փոխադրելու համար միայն այնպիսի մարդկանց, որոնք ոստիկանութիւնից ունեն վստահելիութեան վկայական։ Հետաքրքիր էր իմանալ՝ ո՞ր օրէնքի, ինչ կանօնադրութիւնների ու օրինագրքերի հիման վրա Վարշավայի և Սուջիի հեռագրական պաշտօնեաները սեպհականացրել են իրանց չը վերաբերող այդ իրաւունքը՝ դատելու ուղարկվող հեռագիրների ընդունելիութեան կամ անընդունելի լինելու մասին։ «Страна»

...ԴՄԻՆԻՍՏՐԱՑԻԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մեր բիւրօկրատիան շատ հին ժամանակնե...ից ի վեր, երբ մի որ և է յեղափոխական շար...ում է նկատվել Ռուսաստանում, ամեն անգամ ...խարհի միամտութեամբ միշտ յայտարարել է ամբողջ աշխարհին, թէ այդ բոլոր շարժում...երի համար ոչ մի իրական պատճառ չը կայ, ...որ դրանք հետևանք են լոկ չարամիտ հրէա...ների, լեհերի կամ նենգամիտ անգլիացիների ...ակներով կաշառված, հայրենիքի դաւաճան կրամօլնիկների արհեստական գրգռումների։ ...թէ ո՞ր աստիճան անհիմն էին այդ կարգի ...յտարարութիւններն ու հասարակական—...աքական երևոյթների բացատրութիւննե...ը դա պարզ էր համարեա թէ ամենքի հա...ար, սակայն հազիւ թէ շատերն էին այդ ...նհեթեթութիւնները դիտաւորեալ ու չարա...տ ստոր ստախօսութիւններ համարում։ ...ատերը մտածում էին, թէ այդ անհեթեթ ...յտարարութիւնները անպատճառ բիւրոկրա...իայի կողմից անվում են անկեղծաբար, մի...ն թէ չը հասկանալով, իրերի իսկական ...րութիւնը չը ճանաչելով, քաղաքական ու հասարակական խնդիրներին անտեղեակ լինելով մի խօսքով՝ ենթադրվում էր, որ այդ բոլորը բիւրոկրատիայի տգիտութեան արդիւնք է։

Բայց ահա մայրաքաղաքի թերթերը ձեռք են բերել ու տպագրել են մի շարք գաղտնի դօկումենտներ, որոնք զանազան նահանգների տեղական իշխանութիւնների կողմից մինիստրութեան են ուղարկված և շատ փաստաւոր կերպով են բացատրում բոլոր, նամանաւանդ գիւղացիական շարժումների պատճառները։

Կարդալով այդ դօկումենտները, այլ ևս ոչ մի կասկած չէ մնում, որ մեր մինիստրները, ամբողջ բարձր բիւրոկրատիան, իրերի դրութեանը իրազեկ լինելով հանդերձ, միշտ ստում են, անվերջ ստում։ Այդ պարոնները նախամեծար են համարում ոգէտ ձևանալ, միայն թէ դիտաւորեալ կերպով կարելի լինի միամիտներին մոլորեցնել։

Ահաւասիկ այդ դօկումենտներից մի քանիսը.—

Ոստիկանական դեպարտամենտի տեղեկութիւնների համաձայն, Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալեքսանդրովիչի դօլբենկինեան անտեսութեան (Կուրսկի նահանգում) գիւղացիական «անկարգութիւնները», որ տեղի ունեցան 1905 թ. փետրվարին, առաջացել էին այն հանգամանքի շնորհիւ, որ

«տեղական ժողովուրդը վերին աստիճանի թշնամաբար էր տրամադրված դէպի այդ անտեսութիւնը, կալուածների կառավարիչ Ա-գերմէյստեր Ֆիլատիևի մտցրած չափազանց խիստ տուգանքների սիստէմի պատճառով։ Այդ սիստէմի համաձայն գիւղացիներից տուգանքներ էին վերցնում բազմազան առիթներով, նամանաւանդ յաճախ տուգանք էին վերցնում այն բանի համար, որ գիւղացիների անասունները և թռչունները դուրս էին գալիս գիւղի միջով անցնող գետակի մօտի մարգագետինը, ուր անցնելու համար սակայն ուրիշ ոչ մի ճանապարհ չը կար»։

Վորոնեժի նահանգապետը 1905 թ. ապրիլի 2-ի գաղտնի զեկուցումով վավերացնում է, որ «դժգոհութիւնը նամանաւանդ խիստ է սակաւահող գիւղացիների մէջ, որոնք միայն ծրի հողաբաժիններ են ստացել և այդ պատճառով էլ վերին աստիճանի ծանր տնտեսական պայմանների մէջ են ապրում։ Իսկ այդպիսի գիւղացիների թիւը Վորոնեժի նահանգում չափազանց մեծ է»։

Պօլտավայի նահանգական ժանդարմների վարչութեան գլխաւորը 1905 թ. ապրիլ 25-ի նոյնպէս գաղտնի զեկուցումով յայտնում է.—

«Ինչ վերաբերում է գիւղացիների մէջ ծագած խլրտումներին, նրանք առաջացել են անտեսական հողի վրա և զարգանում են մի քանի խոշոր հողատէրերի կողմից գիւղացիներին շահագործելու շնորհիւ։ Այդ խոշոր հողատէրերի կալուածները շրջապատված են հողազուրկ գիւղացիների գիւղերով, որոնք, իբրև նախկին տնային ճորտեր, ոչ մի հողաբաժին չեն ստացել։ Օգտվելով գիւղացիների այդ ծանր դրութիւնից, կալուածատէրերը ամեն տարի բարձրացնում են իրանց հողերի կապալավարձը»։

Սիմբիրսկի նահանգապետը 1905 թ. ապրիլ 4-ի իր զեկուցումով գիւղացիների տրամադրութիւնը բացատրում է մի կողմից այն հանգամանքով, որ նրանց մէջ դեռ վառ է Ստենկա Ռազինի և Պուգաչովի յիշողութիւնները, իսկ միւս կողմից էլ այն բանով, որ «ապրելով ամենասահմանափակ հողաբաժինների վրա և գտնվելով կոմս Օրլով Դավիդովի ընդարձակ ու լայնատարած կալուածների կողքին, որոնք չափազանց հարուստ են դեռ ևս ձեռք չը տուած անտառներով ու ամենահարուստ ձկնորսութիւններով, գիւղացիները, շատ բնական է, նախանձով են նայում այդ բոլորի վրա և շատ ահաճութեամբ են հաշվում այն բանի հետ, թէ պէտք է կոմսին, նոյն իսկ տեղական գների հաշւով, շատ մեծ՝ մինչև 18 րուբլի կապալ վճարել իւրաքանչիւր մէկ դեսեատին վարելահողի համար»։

Արխանգելսկի նահանգապետը, Շենկուրսկի գաւառի գիւղացիական խլրտումների մասին խօսելով, ասում է, որ դժգոհութիւնը մանաւանդ խիստ է այն տեղերում, «որտեղ ուղելնի վարչութեան միակ նպատակն է, ինչ էլ չը լինի, ամենամեծ վաստակ դուրս բերել վարչութեան օգտին, առանց մի որևէ ուշադրութիւն դարձնելու, թէ ո՞ր աստիճան այդ հանգամանքը ճնշում և բեռնաւորում է ժողովրդին։ Քաղաքական աքսորականները, անշուշտ, մի որոշ չափով ազդեցութիւն ունեցել են գիւղացիներից մի քանի առանձին անհատների վրա, բայց այդ ազդեցութիւնը շատ մեծ չէ եղել, և դեռ ևս շատ փոքր է այդպիսի ազդեցութեան տակ ընկնողների շրջանը»։

Այժմ ուշադրութեամբ լսեցէք այս վերջին դօկումենտը, որը եթէ մի յեղափոխականի գրչի տակից դուրս եկած լինէր, կարող էր մեծ կասկածի ենթարկվել և չափազանցութիւն համարվել։ Սակայն գրողը յեղափոխական չէ, այլ ընդհակառակը շատ յեղափոխականների խեղդամահ անողն է։ Դա Վիտեբսկի նահանգի ժանդարմների գլխաւորն է։ Սա, իր օգնականի Դվինսկի գաւառում հաւաքած տեղեկութիւնների հիման վրա, գիւղացիական շարժումների պատճառը գտնում է նրանց թըշուառ կացութեան և ազնուական հողատէրերի վատ վերաբերմունքի մէջ։ Ժանդարմների այդ շէֆը 1905 թ. մարտ 13-ին մինիստրութեան ուղարկած իր զեկուցման մէջ ասում է.—

«Օգնականիս հաղորդագրութեան համաձայն, նա տեսել է այն հացը, որ հիմա գիւղացիներն են ուտում, և զարմանք է յայտնում, թէ նախ, ինչպէս կարելի է այդ հացը ուտել, և ապա, թէ ինչպէս դեռ կենդանի են մնացել այդ հացը ուտողները։ Ոչ մի ռեպրեսիա չէ կարող օգնել, եթէ հաց չը լինի։ Գիւղացիների ծանր դրութիւնը տեսնում են և զինւորները, որ նրանց վրա շատ վատ տպաւորութիւն է թողնում։... Կոմս Նուգնի Պլիատեր-Զիբերգի հետ խօսակցութեան ժամանակ, այս վերջինը օգնականիս ասել է.—«Այս բոլորը (գիւղացիները) անասուններ են, որոնց պէտք է միայն ծեծել և գնդակահար անել»։ Միևնոյն ժամանակ այդ կոմսը յայտնել է, թէ իր անտառը կտրատելու պատճառով ինքը 90,000 րուբլու վնաս է կրել, մինչդեռ յետոյ, աւելի արժանահաւատ աղբիւրներից իմացանք, որ նրա վնասը 3,000-ից այն կողմ չէ անցնում։ Ընդհանրապէս հողատէր ազնուականները մի տեսակ գազանացած զգացմունք են տածում դէպի գիւղացիները»։

Ինչ վերաբերում է «հրէաների» քաղաքական պրօպագանդին գիւղացիութեան մէջ, ժանդարմների այդ գլխաւորը ասում է.—«տանելի անտեսական պայմանների մէջ այդ պրօպագանդը ոչ մի դեր չէ կարող խաղալ»։

Ահաւասիկ մինիստրութեան իր ստորադրեալներից ստացած տեղեկութիւններն ու վկայութիւնները։ Այդ վկայութիւնները միանգամայն հերքում ու բողոքում են մինիստրութեան այն ստայօդ յայտարարութիւնների դէմ, որ նա շարունակ անում է, ուզենալով հաւատացնել միամիտներին, թէ բոլոր ժողովրդային շարժումների ամենագլխաւոր պատճառը հրէաներն ու կրամօլնիկ յեղափոխականներն են։

Այդ դեռ բաւական չէ. այդպիսի վերին աստիճանի պերճախօս դօկումենտներ իր ձեռքի տակ ունենալուց յետոյ, մինիստրութիւնը դեռ ևս յանդգնութիւն ունեցաւ Գուրկոյի և Ստիշինսկու—Պլեվէի այդ հաւատարիմ ձագուկների բերանով Պետական Դումայի ամբիոնից անամօթաբար յայտարարելու, թէ գիւղացիների համար շատ աւելի ցանկալի և շահաւէտ է մանր հողաբաժիններ ունենալ, քան թէ նոր հողաբաժիններ ստանալ, «որովհետև,—փաստաբանում էին իրանց անանկ մտքի նենգամիտ թեզիսները Գուրկօն և Ստիշինսկին,—գիւղացիները, ազնուականների հողերի վրա աշխատելով, շատ աւելի մեծ վաստակ են ստանում, քան թէ իրանց սեփական հողերից...»

Մի՞թէ վերոյիշեալ կալուածատէր կոմս Նուգ. Պլիատեր—Զիբերգը տարբեր լեզուով կը խօսէր, եթէ նա լինէր Գուրկօ—Ստիշինսկիների փոխարէն...

Խ.—Ազատ

ՔԻՒՐԴԱԿԱՆ ԳԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Նորերս Քիւրդիստան այցելող մի ճանապարհորդ նկարագրում է թէ որպէս քիւրդական պարագլուխները հանգիստ կերպով ջնջում են հայ գիւղացիներին։ Նա ի միջի այլոց, գրում է. «Իմ ճանապարհորդութիւնների ժամանակ Դիարբեքիրում և նրա շրջականներում ես անցայ մինչև Ջօկէ, 18 վերստ հեռու Բիթլիսից։ Աննկատելի կերպով Սարասանի շրջանում կատարվում է այժմ այն, ինչ որ այնքան աղմուկ յարուցեց 10 տարի առաջ Սասունում։ Այդ շրջանում գտնված 55 գիւղերից մենք գտանք բոլորը, բացի եօթից, աւերակների փոխարկված և մնացած 7 գիւղի ազգաբնակութիւնը նշանաւոր կերպով պակասել է։ Ռեդվանը, որ ես այցելեցի 3 տարի առաջ, կորցրել է մօտ 100 տուն այդ ժամանակամիջոցում։ Ազգաբնակութիւնը կատարելապէս գտնվում է 2 քիւրդ պարագլուխների—եղբայրներ Բուշարի և Ջամիլի իշխանութեան տակ. առաջինը այնքան հեռու է գնացել, որ չէ ճանաչում կառավարութիւնը։ Մենք անցանք 2 վերստ հեռաւորութեամբ այն գիւղից, ուր նա իր 400 մարդկանցով զինաւորված նորագոյն հրացաններով, ամրացած էր և պատրաստվում էր ընդունել կառավարչական զօրքերի յարձակումը։ Կառավարչական զօրքերը գրաված ունէին շրջակայ 3 գիւղեր և նոյնպէս պատրաստվում էին յարձակում գործել հրոսակախմբի պարագլխի վրա, բայց բանից երևաց, որ նրանք անվստահ էին և ույժ չէին զգում բռնել պարագլխին և ցրվել նրա խումբը։ Ուստի կարող էք երևակայել թէ ինչ տանջանքներ է կրում թշուառ ազգաբնակութիւնը գիւղերում բնակութիւն հաստատած զինւորներից։

Ինչպէս ասաց մէկ անգամ Թիւրքաց բարձրաստիճան մի պաշտօնեայ, հայերը հալվում են նրանց ձեռքերում, որպէս սապօնի մի կտոր։ Մի գեղեցիկ օր Եւրօպան, շատ կարելի է, կուզենայ փրկել նրանց և կը տեսնէ, որ նրանց հետքն անգամ չէ մնացել»։

(«Daily News»)

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Յունիսի 4-ին

Բելօստօկի ամսիս մէկի հրէական ջարդը, որ մարդկային զոհերի հետ ունեցաւ նաև իր նիւթական խոշոր վնասները, խորապէս ցընցեց մայրաքաղաքի ժողովրդին ընդհանրապէս և հրէական գաղութին մասնաւորապէս։ Ահ ու սարսափը տիրել է հրէաներին. նրանք հաւատացած են, որ նոյն պրօվօկատօրական և քստմնելի գործը կը կրկնվի մայրաքաղաքում ևս,—Ռուսաստանի սրտում։ Երկիւղի խիստ ճնշումների տակ, այսօրվանից հրէական շատ խանութներ և տպարաններ դրսից պատած են երկաթեայ և փայտեայ ծածկոցներով։ Բացի դրանից, հրէաներից շատերը աշխատում են տեղափոխվել ապահով տեղ, քանի որ ջարդի սուսերը դամօկլեան սրի պէս կախված է նրանց գլխից։ Հաստատ ասել, որ սև հարիւրեակները մայրաքաղաքի փողոցներով էլ հոսեցնել կը տան այդ անմեղ ու թըշուառ արարածների արիւնը, չենք կարող, չը նայած այն բանին, որ ամեն տեսակ ենթադրութիւններ անող և լուրեր տարածողներ կան։

Սակայն մի լուր, որ յամառ կերպով տարածվում է քաղաքումս, այդ այն է, իբր թէ ամենուրէ, մինչև ամսիս 15-ը, պէտք է ընդհանուր քաղաքական գործադուլ հրատարակվի։ Երբ այդ կը լինի, այն ժամանակ, իհարկէ, ժողովրդի տականքը, մութ տարրերը, որ յայտնի են «հայրենասէրներ» անունով, առաջ կը գան և իրանց գիւտային ծրագիրը առաջ տանելու ետևից կընկնեն։ Բայց չենք կարող հաւատալ, որ այս անգամ յաղթվողը ժողովուրդը կը լինի. ո՛չ, այս անգամ ժողովրդի կռիւը վճռական, մարտական և յաղթական կը լինի... Սակայն մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ ռուսական յեղափոխութեան հետևանքները, իսկ մենք միայն ժողովրդի կատարեալ յաղթութեան կողմն ենք...

Առհասարակ մայրաքաղաքի միտքը լարված է ռուսական իրերի դրութեան վրա... Ինչ որ սև խաղ է սպասվում...

Այսօր հայոց եկեղեցում, սովորական պատարագից յետոյ, Էջմիածնէլ քահ. Նազարեան քարոզ խօսեց, բացատրելով նորերս հայ ժողովրդին տրված եկեղեցական սահմանադրութեան նշանակութիւնը, որից յետոյ կարդաց Վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակը։ Չը նայած որ եկեղեցու բակում բաւական ժողովուրդ կար, բայց ներսում միայն 15—20 հոգի էին։ Այդ այնքան էլ մեծ փոյթ չէ, քանի որ մեր եկեղեցուն շնորհած իրաւունքների մասին յայտնի է մեզ ամենքիս։

Երէկ, Գանձակի նահանգից ընտրված Պետական Դումայի անդամ շուշեցի բժիշկ Բահաթրեան, Մօսկվայով Պետերբուրգ գնաց։ Նա բօրսայում խօսել է տեղիս հայերից շատերի հետ, որոնք լաւ տպաւորութիւն են ստացել նրանից։

Մեզ մօտ սարսափելի շոգեր են։ Ամառանոց գնացողների թիւը այնքան էլ մեծ չէ։

Ոսկու-Զօն

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

(Տպաւորութիւններ)

Սրանից մի չորս-հինգ ամիս առաջ, օրինակ ես, ինձ հետ գուցէ և շատերը, երբեք չէինք թոյլ տալ մեզ Հ. Յ. Դ. անունը կապել մեր երկրում գոյութիւն ունեցող մի որևէ գիտնական, կրթական կամ մի այլ զուտ խաղաղ կուլտուրական նպատակների ծառայող հաստատութեան հետ. ոչ միայն հինգ-վեց ամիս առաջ, այլ նոյն իսկ այժմ, երբ մեր առաջն է Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութիւնների շուրջը կատարված պայքարը, մենք դարձեալ մի ինչ որ սրբազան միամտութեամբ քաշվում ենք նոյն իսկ այն վերնագրից, որ դրել ենք մեր այս յօդուածի ճակատին և թէ այդ անում ենք միայն և միմիայն այն պատճառով, որ ինքը «Ալիքը», Դաշնակցութեան լէյբ-օրգանը, այսօր երկրորդ անգամ (առաջին անգամ պատգամաւորների ընտրութիւնների ժամանակ) հրապարակով յայտարարում է, որ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձուներ ընտրվեցին 9 հոգի իսկական դաշնակցականներ և իսկոյն տալիս է դրանց լրիւ անուն ազգանունները։

Կրկնում եմ, ինչպէս երևում է Դաշնակցութեան էութեան վերաբերմամբ միամիտը ես եմ եղել և ինձ հետ միասին նաև շատ ուրիշներ, որոնք Դաշնակցութեան դերի, ծրագրի և նպատակների մասին ունեցել են այլ հայեացք, յամենայն դէպս աւելի բարձր, աւելի վսեմ հայեացք քան իրանք դաշնակցականները։

Ուրեմն այս բանը արձանագրենք և անցնենք գործի էութեանը։

Իսկ գործի էութիւնը հետևեալն է։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ ծնունդ առաւ մեզանում սրանից 12 տարի առաջ, որպէս մի կենդանի բողոք հայ ժողովրդի որոշ տարրերի ընդդէմ այն դժոխային ռեժիմի, որ գոյութիւն ունէր Տաճկաստանում, այդ Դաշնակցութիւնը ունէր որոշ ծրագիր, որոշ տաքտիկա Տաճկաստանում, և այնտեղ նա գործում էր որպէս զուտ յեղափոխական մի կազմակերպութիւն կոնսպիրատիւ կազմով և գործունէութեան եղանակով։

Թողնելով մի կողմ Դաշնակցութեան գործունէութեան արդիւնքը այնտեղ Տաճկաստանում, այսօր ես խոստովանում եմ, որ այդ գործունէութիւնը լի էր անձնազոհութեան, գաղափարականութեան այնպիսի օրինակներով, որի առաջ չէր կարելի չը խոնարհվել։ Այնուհետև Դաշնակցութիւնը անցնելով Ռուսական հողի վրա, նա այստեղ ևս շնորհիւ մեր երկրի քաղաքական ծանր իրականութեանը ստանձնեց նոյն դերը ինչ և Տաճկաստանում, որով և կազմակերպված քաղաքական յեղափոխական գործունէութիւն ունեցող կուսակցութիւնների շարքն անցաւ, պահպանելով իր նոյն կոնսպիրատիւ ոգին և ձևը։ Մօտաւորապէս նոյն ոգով, որպէս Ռուսաստանում Ս. Ռ—ները. գոնէ այսպէս էր ասում նա, այս էր ցոյց տալիս նա յանձին իր հետևորդների թէ միտինգներում և թէ այս կամ այն հասարակական համախմբութիւնների ժամանակ—գոնէ Թիֆլիսում։ Եւ որպէս այդպիսի մի կազմակերպութիւն՝ ունէր նա գիտակից մարդկանց աչքում որոշ յարգանք։

Բայց ի՞նչ ենք մենք տեսնում։

Ներկայ երկունքի օրերում, երբ մենք, սովորական քաղաքացիներս, մեզ, կարծես հրաբուղխի վրա նստած ենք կարծում, երբ երկրի լաւագոյն, անձնանուէր ույժերը մեր մօտալուտ, լուսաւոր ապագայի յոյսերով են ապրում, երբ բիրտ միապետութիւնը յանձին իր յանցաւոր արբանեակների հրապարակային կռիւ է յայտարարել ազատագրական շարժման դէմ, և երբ միւս կողմից ինքը ժողովուրդը յանձին իր կազմակերպված բողոքող ույժերի հերոսական ճիգեր է թափում ապալելու սև դևի նման մեր կրծքի վրա նստած, մեզ խեղդող բիւրոկրատիային, կրկնում ենք, այսպիսի խորհրդաւոր և պայմանական օրերում մենք տեսնում ենք Հ. Յ. Դաշնակցութեանը իր ույժն ու եռանդը լարած կռւելիս... ինչ էք կարծում՝ ինչ բանի դէմ և ինչ բանի շուրջը—հայ դեմօկրատ եկեղեցու և հայոց ազգային-ժողովրդական միջնակարգ մի դըպրոցի։

Դա արդէն մեզ համար ուղղակի անհասկանալի է, մեր գլխում այսօր չէ կարողանում տեղաւորվել յեղափոխական կուսակցութիւն և միջնակարգ դպրոց, ուսուցիչ, հոգաբարձու և յեղափոխական մարդ, մանաւանդ մի այնպիսի կուսակցութեան համար, որը բօյկօտի ենթարկեց Պետական Դումայի նման մի հաստատութիւն, համարելով նրան անմիտ մի բան, որից ոչինչ չէ կարելի սպասել, որովհետև ընտրութիւնները քառանդամ սիստեմով չէ եղած, որովհետև... շատ որովհետևներ։

Ասացէք, հարցնում եմ ձեզանից ոչ յեղափոխականներ, ոչ բօյկօտիստներ, ոչ կարմիրներ, այլ հասարակ սովորական հպատակ-քաղաքացիներ, ինչպէս հաշտեցնենք մեր գըլխում այդ երկու գաղափարները այժմ, մեր կարմիր օրերում։

Գուցէ մի արդարացում, մի պատճառաբանութիւն լինի, այդ այն է, որ յեղափոխական Դաշնակցութիւնը կամենում էր իր միջամըտութեամբ մի յեղափոխութիւն մտցնել մեր կրթական գործում այնպիսի նոր, արմատական սկզբունքներով, որոնք անմատչելի են ուրիշների, ոչ յեղափոխականների համար։

Ահա այդ հանելուկը պարզելու համար էր, որ ուղիղ չորս օր, առաւօտ և երեկոյ, մինչև գիշերվայ ժամը 12-ը յաճախում էի ես առաջնորդարանում տեղի ունեցող նիստերը։

Բայց որքան մեծ եղաւ իմ հիասթափութիւնը, որ յեղափոխական կազմակերպութեան համար պահանջների այդ մինիմումն էլ ես չը գտայ այն ճառերի մէջ, որոնք արտասանվում էին այնպիսի առատութեամբ և կրակով այնտեղի յեղափոխականների կողմից։

Ապագայում քառանդամ ընտրական ձև, աշխարհիկ դպրոց, կրօնական առարկաների սահմանափակում, մանկավարժական կուրսեր, ուսանելի պանսիօն, կրթված հոգևորականներ—ահա մեր յեղափոխականների կըրթական ողջ բալաստը և այդ տարրական՝ նոյն իսկ մի գիմնազիստի սկզբունքի համար, հանդէս էր դուրս եկել մեր արիւնոտ օրերում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը և գլուխ էր կոտրում, օրեր, ժամեր, եռանդ, ույժ վատնում այդ սկզբունքների համար։ Եւ եթէ նա բաւականանար միմիայն այդ սկզբունքները արտայայտելով և դրանց պարտաւորական դարձնելով ապագայ հոգաբարձական կազմի համար և ինքը հեռանար հրապարակից իր գործի համար, դա դեռ գուցէ съ грѣхомъ по поламъ տանելի լինէր. սակայն ինչ կասէք, որ այդ դերով էլ նա չը բաւականացաւ, այլ ինն հոգի իր լաւագոյն ույժերից մտցրեց հոգաբարձական և 6—7 հոգի էլ այլ պաշտօնեաների կազմի մէջ, կրկնում եմ՝ այս օրերում...

Երգվում եմ, որ ես ամաչում էի նրանց տեղ, ես ամաչում էի խոստովանել, որ իմ առաջ կանգնած է մի յեղափոխական անուն վաստակած կազմակերպութիւն և ոչ թէ սովորական տերտերներ և հայ լուսաւորչական ծխականներ։ Ես յիշում էի, որ երբ սրանից մի քանի ամիս առաջ այստեղ, Թիֆլիսում, վրացիները ժողով ունէին և լուծում էին վրաց եկեղեցու «ազատութեան մեծ խնդիրը», ոչ մի յեղափոխական, ոչ մի նոյն իսկ սօցիալ-դեմօկրատ չը մտաւ նիստի դահլիճը՝ անպատշաճ համարելով յեղափոխականի ինքնասիրութեանը և արժանապատւութեանը։

Ես յիշում էի այդ և որպէս հայ՝ կարմրում մեր հայ յեղափոխական Դաշնակցութեան տեղ, իսկ նրանք, աւաղ, հաւատարիմ մնալով իրանց, գործում էին հանգիստ խղճով հակայեղափոխական մի ակտ, որը երևի կարձանագրվի ռուսական ազատագրութեան պատմութեան մէջ, մեծ ստուէր գցելով հայերիս վրա։

Այս էր, որ ուզում էի ես արձանագրել դառն հոգով և այս անգամ վերջնականապէս հիասթափված։

Ա. Աթանասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Գանձակ, յունիսի 10-ին

Ուրախութիւնս յայտնելով Եւլախից Շուշի երկաթուղի անցկացնելու որոշումի համար, հաճութեամբ ձեզ կը բերեմ մի քանի ակցիաներ։

Միքայէլ Բաղդասարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական Ն. Վ. Միքելեվիչի նախագահութեամբ առանձին խորհուրդի նիստը, հայոց եկեղեցական կալուածներից պետական կառավարութեան ժամանակամիջոցում ստացված եկամուտները բաժանելու համար, կայանալու է երկուշաբթի օր, յունիսի 19-ին, ցերեկվայ ժամի 2-ին, Փոխարքայի խորհուրդի դահլիճում, Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ Էջմիածնի սինօդի անդամ Նահապետ եպիսկոպոսի մասնակցութեամբ։

Մի խումբ վաճառականներ՝ գործակատարներին քննութեան և խորհրդակցութեան առարկայ դարձնելու և հաստատ ու գործնական հիմքերի վրա դնելու նպատակով՝ մտադիր են այս օրերս մի խառը ժողով հրաւիրել ձեռնհաս գործակատարներից ու վաճառականներից բաղկացած։

«Վ. B.»-ին հաղորդում են, որ տեղական ադմինիստրացիան առաջարկել է Մանթաշեանի Բաթումի գործարանի կառավարիչներին, որ բանւորներին վարձելու և ծառայողների ցուցակը կազմելու ժամանակ աչքի առաջ ունենան, որ այդ բանւորների և ծառայողների 30%-ը պէտք է մահմեդականներ լինեն, եթէ, ի հարկէ, նրանցից ցանկացողներ կը լինեն աշխատելու գործարաններում։

Խուլիգանների—մաուզերիստների գործունէութիւնը Կովկասի կուրօրտներում, ոչ թէ միայն չէ թուլանում, այլ ուժեղանում է։

Պեատիգորսկում, տեղական լրագրի ասելով, ամեն օր յարձակում են գործում խաղաղ բնակիչների վրա։ Կիսլովոդսկում առայժմս միայն մի դէպք է եղել, բայց ինչպէս մենք գիտում ենք, ամեն օր աւելանում է վերին աստիճանի կասկածաւոր անձերի թիւը։ Ցերեկը նրանք խմբերով թափառում են փողոցներում, իրանց պահում են չափից դուրս վրդովեցուցիչ և կասկածաւոր, կոպիտ վարվելով անցուդարձ անողների վրա։ (Т. Л.)

Կիսլովոդսկից Թիֆլիսում մասնաւոր հեռագիրներ են ստացվել, որոնք տեղեկացնում են, որ Կովկասի կուրօրտում անհանգստութիւն է է տիրում. ամառանոց գնացողներից շատերը ցրվում են։ (Кавк. Ж.)

Երէկ Թիֆլիսում լոյս տեսաւ «Ախթարմա» երգիծաբանական շաբաթաթերթը. խմբագիր—հրատարակիչն է Աստուածատուր Երիցեանը։ Թիֆլիսում գինն է 10 կոպէկ։

Ստացանք «Ազգագրական Հանդէս»-ի 1-ին և 2-րդ համարները, խմբագրութեամբ Ե. Լալայեանի։

Այսօր, կիրակի, յունիսի 11-ին, երեկոյեան, Գիւղատնտեսական ընկերութեան դահլիճում կը կայանայ Ազգագրական ընկերութեան բացումը։

Թիֆլիսում կազմակերպվում է տնային և ճաշարանների խոհարարների և ծառայողների արհեստաւորական միութիւն։ Մօտ օրերս, գեներալ-նահանգապետի թոյլտւութեամբ կը կայանայ այդ միութեան կազմակերպութեամբ հետաքրքրվողների ընդհանուր ժողով։

Վաղը, առաւօտեան ժամի 10-ին, Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի դահլիճում կը կայանայ անգործ բանւորների ժողով, առաջիկայ գործերը բաժանելու և ընթացիկ հարցերը քննելու համար։

Գանձակի նահանգապետը միջնորդութիւն է յարուցել Փոխարքայի առաջ 1720 րուբլի փոխատուութիւն բաց թողնել Շուշու գաւառի Սխտորաշէն գիւղի բնակիչներին, որոնք վնասվել են կարկտահարութիւնից և հայ-թուրքական ընդհարումներից, դաշտերը սերմանելու և գնած սերմերի պատճառով գոյացած պարտքը վճարելու համար։

Բագուի Հայոց Մարդասիրական ընկերութեան խնդիրը՝ վերահաստատելու այդ ընկերութեան 1864 թւի մայիսի 21-ին Բարձրագոյն հաստատութիւն ստացած կանոնադրութիւնը, 1906 թւի մարտի 4-ի միութիւնների ու ընկերութիւնների մասին հրատարակված ժամանակաւոր կանոնների հիման վրա, Պետերբուրգից վերադարձված է, ուղարկելու յիշեալ օրէնքի ցոյց տրված կարգով։

Անցեալ շաբաթ երկաթուղու կայարանում, երբ Պետերբուրգ էր ուղևորվում Թիֆլիս քաղաքի կողմից պատգամաւոր ընտրված Պետական Դումայի անդամ Ն. Ժորդանիան, նրա գրպանից գողացել էին ոսկէ ժամացոյցը։ Ներկայ եղող ընկերները իսկոյն հետամուտ են լինում, գտնում ժամացոյցը և ուղարկում նրան՝ Պետերբուրգ։

Թիֆլիսի կենտրոնական պօստ-հեռագրական կառավարիչը խնդրում է տպագրել. «Նրանք, որոնք չեն ուզում իրանց անունով ստացված հեռագիրները ստանալ գիշերները, ժամի 10-ից մինչև առաւօտեան 6-ը, թող հաղորդեն այդ մասին առանձին յայտարարութեամբ, որպէսզի կարգադրութիւն անվի, որ այդպիսիների հեռագիրը յանձնեն միայն ցերեկը՝ առաւօտեան ժամի 6-ից մինչև երեկոյեան ժամի 10-ը»։ Այդ կարգադրութեան պատճառը այն է, որ շատերը երկիւղից գիշերը հրաժարվում են բանալ դռները ու ընդունել պօստատարի ձեռքից հեռագիրը, պահանջելով, որ բերեն ցերեկով։ Յայտարարութիւնը տալով, նրանք ազատ կը լինեն թէ հենց իրանց և թէ պօստատարներին անտեղի անհանգստութիւններից։

Քաղաքիս 9 լիմոնադի և այլ արհեստական ջրեր պատրաստող գործարանների բանւորները 10—13 օր գործադուլ անելուց յետոյ յունիսի 9-ից սկսել են նորից բանել՝ տնտեսական և այլ մի քանի պայմանների փոփոխութեամբ։

Թիֆլիսի վաճառականների ժողովը Վաճառականական ուսումնարանի 1905 թ. դեֆիցիտը ծածկելու համար, որ հասնում է մինչև 5000 րուբլու, վճռել է իր միջոցներից ծածկել այդ պարտքը և առաջիկայում էլ հարկաւոր օգնութիւնը շարունակել տալ ուսումնարանին։

«Рѣчь» լրագրին հաղորդում են Բալախանիից, որ ամեն օր Ռոմանի գիւղում հրացանաձգութիւն է տեղի ունենում։ Բանւորները սարսափահար են արված։ Մայիսի 30-ին Եարմարկայի մօտ սպանվեց մի բանւոր։ Սպանողը յայտնի չէ։ Մայիսի 29-ին կապալառուներից մէկը, Ֆեօդոր Կօնինիկովը, բարկանալով ռուս բանւորի վրա, կացինով նրա գլուխը ջարդել է։ Կօնինիկովը ձերբակալված է։ Ոստիկաններին բերդան հրացաններ են բաժանված 4 փամփուշտներով իւրաքանչիւրին։ (Т. Л.)

«Շրոմա» լրագրին հեռագրում են Փօթիից հետևեալը. «Այսօր, մայիսի 9-ին, լուսադէմին, զինւորական դատաստանի վճռի համաձայն, հրացանազարկ արին Միգինէիշվիլիին, որը մեղադրվում էր Պրօխօտնիկովի սպանութեան մէջ։ Եպիսկոպոսի խնդիրքը՝ պատիժը վերացնելու մասին, Փոխարքան չը յարգեց։ Այսօր ամբողջ քաղաքում գործադուլ է»։

Ճիաթուրայից հեռագրում են «Շրոմա» լրագրին. «Այստեղ ընդհանուր գործադուլ է. բանւորները ներկայացրին իրանց տնտեսական պահանջները. պահանջում են, ի միջի այլոց, 8 ժ. բանւորական օր»։

Մի անձնաւորութիւն, որը մշտապէս Պետերբուրգում է ապրում, Բեռնից (Շվէյցարիա) ստացել է մի լակոնական նամակ հետևեալ բովանդակութեամբ. «Ռուսաց կառավարութեան գործակալի պահանջով Միշային յանկարծ ձերբակալեցին։ Դրանից յետոյ եղան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ, որոնք կատարվում են Ռուսաստանից յատուկ այդ նըպատակով եկած մի անձնաւորութեան ցուցմունքով և որը սկզբում պատկանելիս է եղել սօցիալիստական կուսակցութիւններին»։

Աշխատաւոր խմբակը շուտով հարցապնդում է մտցնելու Պետական Դումայում վերջին փոխառութեան և կոմս Վիտտէի ծախսած գումարների մասին ֆրանսիական մամուլը կաշառելու նպատակով։

Յունիսի 8-ին Բելօստօկում հողին են յանձնել ջարդերի թշուառ զոհերին։ Սպանվածների թիւը հասնում է 72-ի, իսկ վիրաւորներինը՝ 60-ի։

«XX Вѣкъ»-ին հաղորդում են, որ լեհական թագաւորութեան նահանգներից սկսել են մարդիկ գաղթել դէպի արտասահման։ Գաղթելը կապ ունի պատրաստվող ջարդերի մասին տարածված լուրերի հետ։

Պետական ֆօնդերը սաստիկ անկում գըրութեան մէջ են և անդարձ կերպով ընկնում են։ Պետական 4% ռէնտան հասել է արդէն պաշտօնական տեղեկութեամբ $72^{1}/_{2}$ րուբլու։ Այդքան դեռ չէր ընկել մինչև այժմ և ոչ մի անգամ. 5%-եան նոր փոխառութիւնը իջել է 87 րուբլուց, մինչդեռ նա բաց է թողնված 88 րուբլի արժէքով։ Պետական ռէնտայի արժէքը Պետերբուրգի բօրսայում եղել է. մայիսի 1-ին $75^{7}/_{8}$, յունիսի 1-ին $72^{7}/_{8}$, «կոմս Վիտտէի փոխառութեան» արժէքը. մայիսի 1-ին 89, յունիսի 1-ին $87^{1}/_{4}$։ Այդ մի ամսվայ ընթացքում ռէնտա ունեցողների կորուստը — հաշւելով 2,650,000,000 րուբլի գումար արժեղութեամբ,—պակասել է 80 միլիօն րուբլով, իսկ «կոմս Վիտտէի փոխառութեան» գնողները կորցրել են ընդհանուր առմամբ 15 միլիօն րուբլի։ Ուրեմն ընդամենը 95 միլիօն րուբլի վնաս։ Եւ մի այդպիսի կառավարութեան համար պ. Գօրեմիկինը գանձարանից ստացել է դեռ առանձին ռոճիկ էլ։ Ռուսական այդ երկու տեսակ ֆօնդի բաժնետէրերի համար աւելի շահաւէտ կը լինէր վճարել 94,999,000 րուբլի, միայն թէ չը լինէր Գօրեմիկինի մինիստրութիւնը, և այնուամենայնիւ նրանք էլ մի 1000 րուբլի կարող էին յետ պահել։ Կարծ՞ել են, արդեօք, բարբարոսիկ Արևմուտքում կառավարութեան դեկը յանձնել այնպիսի մարդկանց, որոնց կառավարութիւնը գերադասէր վճարել 95 միլիօն րուբլի լոկ նրա համար, որպէսզի նըրանք չը մօտենան այդ դեկին։ Ո՞ւմ ձեռքին է գտնվում այժմ մեր կառավարութիւնը։ Ի՞նչու նա այդքան վատ է։ «XX Вѣкъ»

Պօլտավայի նահանգում գտնվող պ.պ. Դուրնովօի կալուածքում գիւղացիների տրամադրութիւնը անհանգիստ է։ «Наканунѣ» լրագրին հաղորդում են Պօլտավայի գաւառից յիշեալ կալուածքի գիւղացիների ծանր վիճակի մասին՝ «մինիստրական կօզակների» (ինչպէս գործ են ածում գիւղացիները) կատարված անկարգութիւնների շնորհիւ, որոնք պահպանում են Դուրնովօին պատկանող Պօլտավեան նահանգի բազմաթիւ գիւղերից մէկը—Զուբօվօն։ Այդ կօզակների խումբը ընդամենը բաղկացած է 200 հոգուց. նրանք ստանում են ամսական 30 րուբլի ռոճիկ և ապրում են կալուածատիրոջ հաշւով։ Վայելելով կալուածատիրոջ բարձր հովանաւորութիւնը, կօզակները ամեն տեսակ անկարգութիւններ են անում. յարձակվում են հարևան դաստակերտների ու գիւղերի վրա, ծեծում են, կողոպտում, բռնաբարում կանանց, և այդ բոլորը բոլորովին բացարձակ, օրը ցերեկով։ Բանը այն տեղն է հասնում, որ Զուբօվօյի շըրջակայքի ազգաբնակութիւնը, մինչև 20 վերստ տարածութեամբ, ահաբեկված է, և կանայք դուրս են գալիս տներից միայն տղամարդկերանց ուղեկցութեամբ։ Գիւղացիները երկիւղ են կրում, որ առաջիկայ դաշտային աշ-

խատանքների ժամանակ իրանց անպաշտպան գիւղերը մի գուցէ զոհ դառնան գութից ու կարեկցութիւնից զուրկ վայրենի գազաններին։ Ահաւասիկ այն «արտաքին կարգապահութեան» վարագոյրը, որով այնքան պարծենում էին Վիտտէ-Դուրնովօները, որոնք առական աւելի գերադաս համարեցին արտասահման գնալ, յարմար ժամանակին։

—

Լեհական սօցիալիստական կուսակցութիւնը յայտնել է «Работникъ» օրգանի միջոցով, որ արքունական գինետուններն հսկայական ջարդ ու թալանը կազմակերպել էր ինքը, ապացուցանելու գինեւորական դրութեան անօգուտ լինելը։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ մեզ գրում են. Ինչպէս յայտնի է, Այվազեանը պատկանում է սահմանադիր ռամկավարական-կադէտ կուսակցութեան։ Նա իր սրտին մօտ է ընդունում գիւղացիական հարցը, որ ընդհանուր Ռուսաստանի բնակիչ ների 90% շահերն է դրւատում։

Ինչպէս յայտնի է, մայիսի 30-ին, երեկոյեան, անյայտ գողերը սպանեցին քաղաքիս Ս. Փրկիչ եկեղեցու միաբան և գործակալ Կարապետ ա. քահ. Տէր-Գրիգորեանին։ Հանգուցեալի թաղումը կատարվեց այս կիրակի, ամսիս 4-ին, մեծ շքով ու հանդիսաւորութեամբ։ Իր բարի բնաւորութեամբ սիրված լինելով ամենքից, թաղմանը ներկայ էր խուռներկեա [illegible]

[illegible]

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 յունիսի. Նիստը բացվում է 11 ժամ 55 րոպէին նախագահութեամբ Ս. Ա. Մուրոմցևի [illegible]

[illegible]

նիստներին և ոչ թէ ժողովրդի ներկայացուցիչներին։ Այդպիսով ներքին գործերի մինիստրը յայտնեց, որ նրան ռուս ժողովուրդը չի շփոթեցնի։ Վերջում Ռամիշվիլին ժողովրդի անունից առաջարկում է դատարանին յանձնել ամբողջ կառավարութիւնը։

Ալադինը մի երկար ճառով ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս կառավարութիւնը ազատագրական շարժման դէմ կռւելու համար զինեց մութ և ժանտ ուժերին երեք էլէմենտների—գիւղացիների, լեհերի և հրէաների դէմ։ Հռետորը կարդում է «Թայմս» լրագրի յօդուածից, որի մէջ ասված էր, որ մինիստրներից մէկը յայտնել է մի թղթակցի, որ Դուման ժողովրդին յեղափոխական է կոչում։ «Եւ միթէ դրանից յետոյ հարցնում է Ալադինը, այդ մինիստրը սև հարիւրակներից չէ՞»։

Ապա հռետորը տարակուսում է մինիստրների Դումայում երեւան գալով, և այդ բացատրում է ռուս արժեթղթերի ընկնելով արտասահմանում—Բէլօստոկի ջարդի անաչող տպաւորութեամբ։ Ահա այդօրինակ հանգամանքները ստիպել են կառավարութեան գալ Դումա, և նոյն իսկ ուզում է խնդրել Դումային միասին աշխատելու։ Անկասկած է, Արևմտեան Եւրոպան ուրիշ հայեացք ունի ջարդերի մասին։ Հռետորը վերջացնում է իր ճառը հետևեալ խօսքերով. «Մինիստրները սոսկ մի դէպքում կարող են ծառի արժանանալ.—Թող գան այստեղ և ասեն—«Մենք յաղթված ենք ոչ թէ պատւից կամ ըստ կարգի, այլ որովհետև ժողովրդական ուժերը մեզ յաղթեցին և հեռացնում են։ Մենք հրաժարական ենք տալիս»։ (Ամենաձախ աթոռները անվերջ ծափահարում են, իսկ ամենաաջ կողմից լսվում են առանձին բողոքներ)։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 յունիսի։ Կօվալէվսկին ի նկատի ունենալով, որ ներկայ մինիստրութեան օրօք անկարելի է իրականացնել անյետաձգելի բարենորոգումները, առաջարկում է Դումայի նախագահի միջոցով դիմել Միապետին, խնդրելով նշանակել մի այնպիսի մինիստրութիւն, որ Դումայի վստահութիւնը վայելէ։

Մակսիմ Կօվալէվսկին համեմատութեան մէջ է դնում ներքին գործերի մինիստրի երեկվայ յայտարարութիւնը՝ որ իր ձեռքում է կենտրոնացած գործադիր իշխանութեան ամբողջ ցանցը և կոմս Վիտտէի յայտարարութիւնը, թէ նա բոլորովին անզօր է և խնդրում է իրան պատասխանատու չը համարել, եթէ նա չը կարողանայ Գրեդեսկուլին աքսորից վերադարձնել՝ կառավարութեան մէջ իշխանութեան միութիւն չը կայ։ Անգլիայի և Ֆրանսիայի պարլամենտները դեռ հնում կռւել են մեծ ։ այդօրինակ բազմաիշխանականութեան դէմ։ Կառավարութեան դուալիզմ[ի] պատճառը կառավարութեան անիշխանականութիւնն է։ Հռետորը մի բանաձևով առաջարկում է անցնել հերթական հարցերին և ընդգծել այն երկրորդական գործակալների նշանակութեան վրա, որոնք կառավարութեան զանազան գաղտնի նպատակների վերաբերմամբ իրանց չքմեղ են ձևացնում։ Ապա հռետորը խօսում է իր նամակի մասին, որ գրել է ներքին գործերի մինիստրին Շերբակի գործի առիթով։ Նամակը—հակառակ տարրական քաղաքավարութեան մինչև այժմ անպատասխան է մնացել։ Կօվալէվսկին ենթադրում է, որ ներկայ դէպքում—դեռ շատ կանուխ գործածութեան մէջ մտած սովորութիւնը—մինիստրների հասցէին ուղարկած նամակները գողանալ տալ պօստի ստորին գործակալների միջոցով—գործադրվել է և իր նամակի վրա։ (Ծափահարութիւններ)։

Բօնդարէվ մի ընդարձակ ճառով մատնացոյց է անում այն տարբեր հայեցակէտների վրա, որ ունեն մինիստրութիւնը և ժողովրդի ներկայացուցչութիւնը ժամանակակից դէպքերի վրա։

Շչէպկինը գտնում է, որ ներքին գործերի մինիստրը—քաղաքացիական իշխանութեան գլխաւոր հանդիսանալով՝ երկիրը կամենում է կառավարել զօրքերի միջոցով, և ուրեմն հէնց ինքը իրան անընդունակութեան և մեղսակցութեան վկայական է տալիս։ Ներկայ մինիստրութիւնը երեւում է գահի սիւները անտաղանդ ծրագրով և չը կարողացաւ պաշտպանել գիւղացիութեան, ինտելիգենցիայի և ազնուականութեան շահերը, նա կանգնած է սոսկ իր սեփական շահերի պատւանդանի վրա. Նրան հարկաւոր են ոչ թէ կարգապահ մարդիկ, այլ շղթայած շներ։ Միայն Դումայի մեծամասնութեան մինիստրութիւնը, որ իր ետևում կունենայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը, կարող է հեռացնել կողմնակի այն կոպիտ և կոշտ ձեռքերի ամեն տեսակի միջամտութիւնը, որոնք փռվել են պետական մեխանիզմի անիւին (ծափահարութիւններ)։

Ժամը 2 և 5 ր. ընդմիջում է յայտարարվում։

Նիստը վերաբացվելով՝ խօսում է նախագահի օգնական Գրեդեսկուլը։ Նա առաջարկում է դիմել մինիստրութեան անհապճեն հարցապնդումներով — յօդուտ բանտարկեալների և աքսորվածների ազատութեան։ Կառավարութիւնը բաղկացած է ադմինիստրական մեխանիզմից և կատարելագործված զէնքից։ Այժմ գործի մէջ անկարգութիւններ են ծագում, և այդ պայմաններում հայրենիքին վտանգ է սպառնում։ Անհրաժեշտ է կազմել Դումայի մինիստրութիւն, որ գերակշռելով բարոյական հեղինակութեամբ, կարող է կարիք զգալ սոսկ իշխանութեան սեմվօլում։ Հռետորը առաջարկում է ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան անունից մի բանաձև—անցնելու հերթական հարցերին։

«Դուման, ընդունելով որ ջարդը նախօրօք կազմակերպված գործի նախերգանքն է հանդիսանում, և որ կազմակերպող պաշտօնական անձինք մնալու են անպատիժ, միւս կողմից հաւաստիանալով ներքին գործերի մինիստրի պատասխանի մէջ իշխանութեան անզօրութեան և ներկայ դրութեան անգիտակցութեան մասին և, ընդունելով, որ քաղաքացու կեանքը, պատիւը և ազատութիւնը չեն կարող ապահովված լինել, մինչ գոյութիւն կունենայ անպատասխանատու մինիստրութիւնը, և չը կայ մի կաբինէտ, որ յենվի Դումային, մինիստրութեան անյապաղ հեռանալը պահանջելով հանդերձ, անցնում է հերթական հարցերին»։

Գրեդեսկուլը եռանդով խօսում է բանաձևի դէմ, պահանջելով դատարանին յանձնել ադմինիստրացիային։ Դուման պէտք է պահէ իր ինքնագերիշխանութիւնը պանիկայի միջև և չը պէտք է տարվի զգացմունքներին։

Մեդվեդեվը ապացուցանելով իշխանութեան լիակատար անբարոյականացումը, ասում է, որ ներկայ մինիստրութիւնից բացի ֆրազներից ոչինչ չէ կարելի սպասել։ Իբրև ապացոյց, նա մանրամասն կանգ է առնում Տվէրի ջարդի վրա, որի ժամանակ նա վիրաւորվել է։

Նօվօսվորսկին միանալով Խրիստովսկու ասածներին, առաջարկում է ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան կողմից մի ուղղումն վերաբերվող Մալիշևսկուն և ուրիշներին զինուորական դատարանին յանձնելու առիթով հարցապնդման։

Շէֆտէլը ընդարձակօրէն կանգ առնելով ջարդերի մանրամասնութիւնների և ջարդողների յանցաւոր դրդիչ գործողութիւնների յորջորջանքի թեթևացման վրա, ասում է, որ մինիստրութեան անկեղծութեան կարելի է հաւատ ընծայել միայն այն դէպքում, երբ նա ցանկութիւն յայտնէ պատռել դիմակը այն անյայտ ու անմատչելի անձանց երեսներից, որոնց մասին այնպէս հեղինակաւոր կերպով խօսում էր երէկ իշխ. Ուրուսովը։

Կովկասից նոր եկած պատգամաւոր իշխան Բարատովը ասում է, որ եթէ մինիստրները հրաժարական չը տան, այն ժամանակ ազատագրական շարժման յորձանքները կը ծածկեն նրանց այն գայլերի հետ միասին, որոնք սնվում են ժողովրդի արիւնով։ Կովկասը, ընդհանրապէս և մասնաւորապէս ջարդերի կենտրոն է, իբրև ապացոյց, որ նրանք նախապէս կազմակերպված են, յիշատակում է կովկասեան ոստիկանական մասի գլխաւոր կառավարիչ գեներալ Շիրինկինի գրութիւնը՝ ուղղված կովկասեան Փոխարքային, որով նա վկայում է, որ հոկտեմբերի 17-ի ակտը տեղական իշխանութիւնների համար պետական սիւրպրիզ էր, որոնց մեծամասնութիւնը չէր համակրում վեհապետի կամքի իրականացմանը։ Նա վերջացնում է իր ճառը, մաղթելով Վրաստանի անունից, Պետական Դումային ոյժ և հզօրութիւն, որոնք բաւական են ոչնչացնել այն բոլոր արգելքները, որոնք դրված են այդ նպատակների իրագործման ճանապարհի վրա։

Գիւղացի Թեղչենկօն այդ բոլորի համար պատճառը համարում է ժողովրդի տգիտութիւնը և իրաւազրկութիւնը։

Կոմս Հէյդէնը գտնում է, որ մինիստրների իւրաքանչիւր պատասխանների համար Դուման կորցնում է մէկ և կէս նիստ։ Այդպիսի մի աշխատանք անկարելի է արդիւնաւէտ համարել. մինիստրների հետ հարկաւոր է միայն գործնական յարաբերութիւններ պահպանել և այլև քննադատութեան չենթարկել նրանց գործունէութիւնը։ Նախագահը քուէարկում է հերթական հարցերին անցնելու բանաձևը. 1 բանաձևը, որ առնում է սօցիալիստ Ռամիշվիլին՝ մերժվում է։ Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան անունից պրոֆեսոր Գրեդեսկուլի առաջարկած բանաձևը ընդունվեց ձայների մեծ առաւելութեամբ ընդդէմ աշխատաւոր խմբակի, որոնց թիւը աւելացրել էին կովկասի ներկայացուցիչները։ Կարգադրվում են խմբագրական մասնաժողովի համար կատար ածված ընտրութիւնների հետևանքները. ընտրվել են Պէտրաժէցկի, Կուզմին-Կարավայեւ, Նաբօկով, Կօկօշկին, Նովգորոդցեւ, Շերլենեվիչ և Վինավեր։ Դուման դիմում է հաւասարութեան հարցի մասին մասնաժողովի ընտրութիւններին. մասնաժողովների ընտրութիւնները վերջացնելուց յետոյ, քննվում է 31 անդամի ներկայացրած յայտարարութիւնը Դումայի անդամ Ուլիանովի գործի առիթով։

Բրամսօնը յայտնում է, որ Ուլիանովից ստորագրութիւն վերցնելը չը բացակայելու մասին, պատգամաւորի անձի անձեռնմխելիութիւնը ոտնահարել է նշանակում, և առաջարկում է այդ հարցը յանձնել ապօրէն գործողութիւնները քննող մասնաժողովին, որը նա համարում էր միակ ելքը։

Պրօտոպօպօվը որոշում է թէ որն է ազատութիւնից զրկելու և սահմանափակելու տարբերութիւնը։ Ներկայ դէպքում դատախազական վարչութիւնը ղեկավարվում է օրէնքով, բառացի մտքով, բայց նա չէ կարող մի այդպիսի պահանջ յայտնել Պետական Խորհրդի անդամին։ Դուման պարտաւոր է ուշադիր կերպով վերաբերվել ճախանկինում նստածների շահերին, ուրնստած է մի խմբակ, որտեղից անպատիժ կերպով միապետականները կը սկսեն իրանց պրօվօկատորական գործողութիւնները։

Կօրսակօվը մատնացոյց է անում այն սխալ հասկացողութեան վրա, որ ունի դատախազական իշխանութիւնը Դումայի կանոնադրութեան 15-րդ և 16-րդ յօդուածների մասին։ Կոմս Հէյդէնը ընդունում է, որ ապօրէն է միայն դատախազի գործողութիւնը և գտնում է, որ հարցը այնքան էլ հերթական չէ։ Նա առաջարկում է, առանց նախապէս քննելու, յանձնել մասնաժողովին։ Լեդնիցկին հարցը համարում է հերթական, անյետաձգելի և գտնում է, որ դատախազը պարտաւոր էր պահանջելու վերահսկողութեան կարգով փոխել դատաստանական պալատի այդ որոշումը։ Կօվալևվսկին նկարագրում է իրերի դրութիւնը անձնական օրինակով։ Դատաստանական քննիչ Զայցեվը մեղադրելով նրան 129 յօդուածի հիման վրա, որպէս «Սարանա» թերթի խմբագրի, պահանջեց ստորագրութիւն քաղաքից չը հեռանալու մասին։ Գիտէք դուք, արդեօք, որ ես Դումայի անդամ եմ։ Շատ բարի, իսկ ինչու չէք կատարում Դումայի կանոնադրութեան 17-րորդ յօդուածը պատգամաւորների անձի անձեռնմխելիութեան մասին։ Այդ առիթով կան տարբեր կարծիքներ։ Ստորագրութիւն տալուց հրաժարվելը առաջացնում են շատ անհաճելի հետևանքներ։ Կօվալևվսկին ստորագրութիւն տուեց, բայց օրէնսդիրների ուշադրութիւնն է հրաւիրում մեր սահմանադրական կազմի թերութիւնների վրա։ Անիկինը առարկում է կոմս Հէյդէնին և պահանջում յանձնել գործը մասնաժողովին քննելու համար։ Հէյդէնը պատասխանելով Անիկինին, ասում է, որ դատախազական իշխանութիւնը և ոստիկանութիւնը կարող են պատճառ բերել, որ իրանք չեն իմացել ու փոխել են իրանց կարգադրութիւնները։ Նրան պատասխանում է Անիկինը շեշտելով, որ ներկայ հարցը առաջին օղակն է, որով ուզում են Դումայի անարգել օրէնսդրական աշխատանքների ամբողջ օրինական ձևը փոխել։ Լեդնիցկին դատախազական այդ գործողութիւնների մէջ նկատում է ոչ այնքան թեթևամիտ վերաբերմունք, որքան չարամիտ դէպի գործը։ Հարցը քուէարկելու ժամանակ Հէյդէնի առաջարկութեան՝ դէմ ձայն են տալիս ամբողջ կենտրոնը և ձախակողմեանները։ Առաջարկութիւնը մերժվում է բոլոր ձայների առաւելութեամբ ընդդէմ չորսի։ Հարցապնդումը իբր էութեամբ ընդունվել է քննիչ յանձնաժողովին յանձնելու համար։ Կարդացվում է հարցապնդումը համառուսական գիւղացիութեան միութեան մէջ կատարվա բազմաթիւ կալանաւորութիւնների մասին և մի շարք ուրիշ հարցապնդումների հետ միասին յետաձգվում են տպագրելու համար մինչև յաջորդ նիստին։ Նիստը փակվում է ժամի 7-ին և 50 րոպէին։ Յաջորդ նիստը նշանակված է յունիսի 11-ին, ժամի 11-ին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

9 յունիսի

ՓԱՐԻԶ, 8 յունիսի։ Վճռաբեկ դատարանում Դրէյֆուսի գործի զեկուցանողը գտաւ, որ՝ ի նկատի ունենալով նոր ապացուցաթղթերի երեւան գալը, գործը պէտք է վերաքննել։ Նա Րէնիսկի դատարանին մեղադրեց միակողմանիութեան մէջ, որովհետև Դրէյֆուսի և Էստերգազի մեղադրական արձանագրութիւնը կազմել է առանց լուրջ և հիմնական փաստերի վրա։—Պատգամաւորների պալատը, 410 ձայնով ընդդէմ 87-ի, որոշեց անցնել հերթական հարցերին, հաւատալով, որ կառավարութիւնը հաստատակամ կիրականացնէ դէմօկրատական ընդարձակ բարենորոգումները։

ԼՈՆԴՈՆ, 8 յունիսի։ Համայնքների պալատում պատգամաւոր բանւոր Տօրնի հարցին, ինչ է կարծում ստատս-սէկրէտարը, եկել է արդեօք ժամանակը խզելու Ռուսաստանի հետ դիպլօմատիական յարաբերութիւնները մինչև Բէլօստոկի դէպքերի նման երևոյթների վերջանալը,—Գրէյը հակիրճ պատասխանեց. «Ոչ»։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 յունիսի։ Ներկայումս Պետական Խորհրդի մէջ աշխատում են 4 մասնաժողովներ.— մէկը Տագանցեվի նախագահութեամբ՝ մահվան պատիժը վերացնելու հարցն է քննում, միւսը Խոմեակօվի նախագահութեամբ՝ ագրար հարցը, ապա առևտրաարդիւնաբերական մասնաժողով, և վերջապէս ժողովրդական և բարձր կրթութեան հարցով զբաղվող մասնաժողովը։

ԳՕՄԷԼ, 8 յունիսի։ Ի նկատի ունենալով քաղաքում տարածվող յուզիչ լուրերը, տեղական բերդապահ զօրքի հրամանատարը, գլխաւոր օֆիցէրները, կօզակների եսաուլը, ժանդարմական գլխաւորի և ոստիկանապետի հետ միասին հրաւիրեց իր մօտ հրէաների պատգամաւորութեան։ Պատգամաւորները ասացին, որ ջարդ է նախապատրաստվում, հայրենակիցների կուսակցութիւնը եռանդով ագիտացիա է մղում, կօզակներն էլ իրանց կողմից զէնք են պատրաստում. տեղի են ունենում ժողովներ, որոնց վերջում յայտնեցին գլխաւորների ազգանունները։ Գեներալը խոստացաւ, որ ջարդ տեղի չի ունենայ։

ԲԵՎԷԼ, 8 յունիսի։ Ոստիկաններից մէկի կեանքի դէմ արած մահափորձի համար գիւղացի Գէլտեբերգը զինուորական դատարանի վճռով երկրորդ անգամ մահվան է դատապարտվել։

ՆԻՒ-ԵՕՐՔ, 8 յունիսի։ Սինագօգում Բէլօստոկի զոհերի յիշատակին կայացած միտինգին կարդացվել է Րուզվէլտի նամակը, որի մէջ նա գրել է. «Դուք գիտէք, թէ ինչպէս մենք զարմացած և յուզված ենք նրանով, ինչ որ կատարվում է Ռուսաստանում։ Բայց նաև գիտէք, որ մենք չենք կարող մի բանով օգտակար լինել, որովհետև մեր միջամտութիւնը միայն վնասակար կարող է լինել»։

ՄԱԴՐԻԴ, 8 յունիսի։ Սկսվեց հացթուխների ընդհանուր գործադուլը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 յունիսի։ 1906 թ. յուլիսի 1-ից վերացնվում է 1906 թ. փետրվարի 5-ի, հոկտեմբերի 20-ի Բարձրագոյն ուկազների զօրութիւնը, որ ֆինանսների մինիստրին իրաւունք է տալիս յետաձգել մուրհակների բողոքումը մինչև երկաթուղիների կանոնաւոր շարժման վերականգնումը։ Յունիսի 16-ին նշանակված է միջա-վարչական մասնաժողովի նիստը առևտրական ծովագնացութեան բաժնի կառավարիչ Ալեքսեյեվի նախագահութեամբ։ Այդ խորհրդակցութեան որոշված է հրաւիրել հրէական գաղթականական կօմիտէտի ներկայացուցիչներին, որովհետև հրէաները մեր գաղթականների մէջ գերակշռող տեղ են բռնում։ Յունիսի 26-ին երկաթուղային գործերի բաժնի խորհրդակցութեան մէջ կը քննվի Բագու—Բաթում նաւթանցքով քաշվող կէրօսինի արտահանական տարիֆի հարցը։ Ներկայումս, Ալտայեան շրջանում Նորին Մեծութեան կաբինէտի հողերը և անտառները արվում են իբրև բաժին ամեն մի տղամարդի, առանց խտրութեան հասակի. 15 դեսեատին հող և 3 դեսեատին անտառ։—Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը թոյլատրել է բանալ Պետերբուրգում իգական ճարտարապետական կուրսեր բարձր կրթական հաստատութիւնների ծրագրին մօտ ծրագրով։ Մամուլի գործերի Պետերբուրգի կօմիտէտը հարց է յարուցել քրէական պատասխանատուութեան ենթարկել հետևեալ լրագիրների խմբագիրներին—Впередъ, Голосъ, Дума, Земля и Народъ, Курьеръ, Наша Жизнь, Призывъ, Реформа, Русскій Набатъ, Рѣчь, Современная Жизнь, Трудовая Россія.

Կ. ՊՕԼԻՍ, 9 յունիսի։ Անընդհատ անձրևների պատճառով երէկ, Զօնգուլտակում մեծ ջրհեղեղ եղաւ։ Գետը դուրս եկաւ իր ափերից և ողողեց քարածուխային հանքերը։ Շատ տներ և մի եկեղեցի ջրասոյզ եղան։ Ջուրը տարել է կամուրջները, կորել են մօտ 40 մարդ, գլխաւորապէս ածխահանքային բանւորներ, որոնց մէջ կան նաև շատ վիրաւորներ։ Հեղեղը փչացել է մասամբ Սմիրի և Գումէյկլի շրջակայքերը։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 9 յունիսի։ Սենատը որոշեց Պանամայի ջրանցքը կառուցանելու ժամանակ գործադրել փականքի (շլիւզ) սիստեմը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 յունիսի։ Բանւոր պատգամաւորների խորհրդի գործը պաշտպանողները միջնորդութիւն են յարուցել հրաւիրելու լրացուցիչ վկաների, ի թիւս որոց ծովային և զինուորական մինիստրներին և արդարադատութեան նախկին մինիստր Մանուխինին, կոմս Վիտտէին և պալատական մինիստր Տրէպօվին, նախկին քաղաքապետ Դէդուլինին, որ հաստատեն, որ մեղադրվողները գործել են ազատ կերպով, բանակցութիւններ են վարել այդ անձանց հետ հերթական մի շարք գործերի առիթով, և այլն։ Քաղաքապետը մի քանի անգամ հեռախօսով խօսեց գործադիր կօմիտէտի նախագահի և անդամների հետ։ Մենք տեղեկացել ենք, որ այդ միջնորդութիւնը շատ դէպքերում բաւարարութիւն է ստանալու։ Սակայն, երկիւղ կայ, որ գործը յետաձգվի։ — Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնը թոյլատրել է Մոսկվայում բանալ շինարարական դասընթացքներ, կանանց և մարդկանց բաժանմունքներով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Նուկիս, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզաւոր. հ.
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային։
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ և վիրաբուժութիւն։
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Ի. Կ. ԳԶԵԼԻՇՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ա. Գ. ՆԱՐԴԱՐԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԳԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇԶՆԵՐՍԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՈՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ի. Գ. ԱՐԵՆՑ—5—6 ժ. ներքին հիւանդ.
Ա. Մ. ՓՈՒԼԻՆՕՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկեռոտ.
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—7—7 և կէս ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Վճարը 50 կ. ցերեկներին 1 ռուբ։ Համաճարակային (վարակիչ) և ողջացողների համար սենեակներ։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
բժշկապետ Բ. Նախասարդեան

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
մշտական մահճակալներով։
Ելիզավէտինսկայա փողոց, 101, տելէֆօն 1026
Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր։
Մ. Գ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆՑ 1—2 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս։
Ի. Ն. ԽՂԻԱՁԱՐԵԱՆՑ 11—12 ժ.—ջղային, ներքին և էլեկտրո-բուժութիւն։
Գ. Ն. ԴԷՄԻԴՕՎ—11—12 կ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
Ի. Ե. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆՑ 12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ 12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՑ. 1—2 ժ. վիրաբուժական հ.
Մ. Մ. ԷԼՋԻԵԱՆ 1—2 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի։
Գ. Ա. ԲԷՑԷՐ—երեխայոց և ներքին հ.
Հիւանդանոցում բժշկում են հիպնօզով, կատարվում միկրօսկօպիական, բակտէրիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և ստնտուների (кормилица) ընտրողութիւն։ Բժշկական խորհրդի համար վճարը 50 կոպ.։ Օպէրացիայի և համախորհրդի վճարը ըստ համաձայնութեան։ Գիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին նոմէրներից։
(Հ.ու.կ.) 66—100

ԲԺԻՇԿ
Լեւոն Օհանջանեան
Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2.
(ա. օ.) 171—300

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Գ. ՋԱԽԱՐԲԷԳԵԱՆ
Ներքին եւ ներվային հիւանդութիւնների
Ընդունում է առաւօտեան ժամի 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—7։ Լերմոնտովսկայա փողոց, տուն № 16։ Տէլէֆօն № 1087։
(ա. օ.) 42—50

ՄԻ ընտանիք, որի համարեա բոլոր անդամները հիւանդ են, շատ նեղ վիճակի մէջ է գտնվում, և խնդրում է բարերարներից, ուշադրութիւն դարձնել, օգնութիւն հասցնելով։ Նուէրները ուղղել հետևեալ հասցէով՝ 5 уч. Петхаинская ул. № 2 д. Степанова. Ал. Сарибекіанъ. (շ.կ.ե.) 2—3

Պահանջեցէք ամեն տեղ «ՕԴՕԲՐԻՆ»
Միայն Միխայիլ Լեբեդևի
„Этикетъ утвержденъ прав." մակագրութիւնով

Գլխաւոր պահեստատեղին դեղագործական ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ—Թիֆլիս, Բագու, Բաթում։
10, 20, 30 6—40

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
„ԿԵԱՆՔԻ"
№ 13

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—Ջարդերի անվերջ ... ղաքականութիւնը Ռուսաստանում և Անդրկովկասում։—Սօցիալ-դեմօկրատիայի կազմ... կերպչական սիստեմը։—Տաճկահայ խնդիրը միջազգային դիպլօմատիան։—Ամբոխին (... նաստեղծութիւն)։—Դպրոցական գործը։—... թեթևամիտ վերաբերմունք Թիֆլիսի լրագրո... ների կողմից։—Դերձակ արհեստաւորների կեանքից։—Երգում։—Գործարանական կեանքից։—Թղթակցութիւններ (1. պ. Ահարոնեանի դասախօսութեան առթիւ, 2. Բալախանի բանւորների բնակարանական կեանքից,—3. Նամակ Աստրախանից)։—Մամուլի շուրջը։—Ներքին տեսութիւն (Աշխատազրկութիւնը և աշխատազուրկների շարժումը)։ — Խմբագրութեան կողմից։—Յայտարարութիւններ։

Տրվում է մէկ կամ երկու սենեակ կահկարասիքով և ճաշով։ ... ցէն՝ Գանովսկի փող. № 12։ 1—

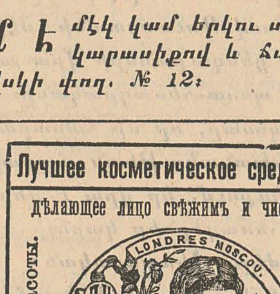

„ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐ"

Лучшее косметическое средство, дѣлающее лицо свѣжимъ и чистымъ
Источникъ красоты. Патент. въ Англіи.
Кремъ КАЗИМИ
Метаморфоза
противъ ВЕСНУШЕКЪ.
Доказательствомъ подлинности средства противъ веснушекъ служитъ подпись Cazimi и приложенный при каждой банкѣ рисунокъ „ИСТОЧНИКЪ КРАСОТЫ". Cazimi
Безъ подписи и рисунка, утвержденнаго Департаментомъ Торгов. и Мануфактур. за № 4683—
ПОДДѢЛКА.
Продается во всѣхъ аптекарск. парфюм. магаз. и аптекахъ.
(ամ. 2 ան. 11 և 22) 1—

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ի. ԳՈՒՐԳԵՆՈՎ
Խարկովի համալսարանի մանկաբարձական և գինեկօլօգիական կլինիկայի նախկին օրդինատոր (պրօֆ. Տօլօչինովի), ընդունում մանկաբարձական և կանանց հիւանդութիւններ ունեցող հիւանդներին։ Ընդունելութիւն ցերեկվայ 10—1 ժամը։ Գօլօվինսկի պր. ... Մդիվանիի № 12։ (կ.հ.ու) 8—15

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով)։

	Փոստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապր
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ, 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 18 ր.
Ալէքսանդրօպոլից դուրս գալը	7 » 38 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր.
Ալէքսանդրօպոլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր.
Կր հասնելը	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր.

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը

յայտնում է, որ կիրակի, յունիսի 11-ին, առաւօտ. ժամը 11-ին, քաղաքային տան դահլ... նշանակված է ընկերութեան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Զբաղմունքի առարկաներն են.
1. 1905 թ. հաշուի և 1906 թ. նախահաշիւների քննութիւնը և հաստատելը։
2. Վերաստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը։
3. Վարչութեան անդամների թիւը աւելացնելու հարցը։
4. Վարչութեան 3 հերթով դուրս գնացող անդամների և 2 հրաժարվողների փոխ... (Տ. Յովհաննիսեանի, իշխ. Մ. Թումանեանի, Կ. Շիրինեանի, Գ. Մելիք-Կարագօզեանի ... Տիգրանեանի) և նրանց 3 փոխանդամների ընտրութիւնը։
5. Վերաստուգող յանձնաժողովի 3 անդամների և 2 փոխանդամների ընտրութիւնը։
6. Որբանոցի ամարանոց գնելու հարցը։
7. Փոխարքայից գաղթականների համար ստացած գումարի մնացորդով որբեր պա... հարցը։
8. Ընկերութ. քարավանսարայի շահագործման հարցը։
9. Որբանոցում ուսումնարան բանալու խնդիրը։
10. Ընթացիկ հարցեր։ (Կ. Հ. Բ. Կ.) 4—

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն
«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ» — «MESSAGERIES MARITIMES».

19-ին յունիսի (2-ին յուլիսի ըստ ն. տ.) մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 5-ին, «Douro» շոգենաւը, հանդիպելով՝ Տրապիզոն, Սամսոն, Կ. Պոլիս, Դարդանէլ, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Քանէյ, Մարսէյլ, Հավր և Լօնդօն։

Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչև Պարիզ, նոյնպէս և Շանհայ, (Զի... նաստանում) Հեռաւոր Արևելք գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում կրճատ... պակասեցրած գներով։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ պ. Վ. Յակոբեանին, նախկին Արծրունու գալերէյա... թիւ 127 գրասենեակը, հեռախօս՝ թիւ 608։ Գրասենեակը բաց է 9—1 ժամը ցերեկվայ և 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։ (Կ.) 1—1

ԲԱՑՎԱԾ Է 1906 Թ. ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
„ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ"

Գրական, հասարակական և քաղաքական շաբաթաթերթ, որ հրատարակվելու է Նոր-Նախիջևանում։

«Նոր Կեանքը» լինելու է առաջադիմական և պատկանելու չէ որ և է կուսակցութեան։ Շաբաթաթերթիս բաժիններն են 1) Առաջնորդող. 2) Ժամանակակից հարցեր. 3) Տեղական կեանք. 4) Գաւառական կեանք. 5) Գրական բաժին (ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ, բելլետրիստիկա, բանաստեղծութիւն և այլն). 6) Արտասահմանի կեանք. 7) Քրոնիկոն. 8) Մամուլ. 9) Թատրոն և գեղարուեստ. 10) Շաբաթվայ լուրեր. 11) Գրախօսութիւն. 12) Թղթակցութիւն. 13) Խառն լուրեր. 14) Յայտարարութիւններ։

Գինն է յուլիսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 2 րուբլի։
Հասցէ՝ Нахичевань На-Дону 1-ая Соборная ул. № 23։
5—12 (Կ. Ե. Հ.) Հրատարակիչ՝ Գր. Բեդիկեան